

Het Groene Blad

IVN Eerbeek en omstreken Jaargang 33 nr.2 2021

Oude kost(baarheden)

Poelkampstraat

Groen en geel

Colofon

IVN Eerbeek en omstreken

IVN, Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid afdeling Eerbeek en omstreken, is een vereniging van vrijwilligers die mensen betreft bij hun (groene) leefomgeving, natuur, milieu en landschap in de gemeente Brummen.

IVN-Eerbeek organiseert activiteiten zoals wandelingen, cursussen en werkzaamheden in het groen voor iedereen.

Lid of vriend worden? Meld je via e-mail aan bij secretaris@ivn-erbeek.nl of via de website.

Contributie (per jaar): Leden: € 24,- Donateurs: € 12,- Huisgenootleden € 12,-

Vriend van IVN Eerbeek € 48,-

Te betalen op IBAN. NL17 RABO 0309 230 705 t.n.v. IVN vereniging afd. Eerbeek e.o.

Opzegging, wijzigingen in adresgegevens, e-mailadres graag melden bij de secretaris secretaris@ivn-erbeek.nl.

Bestuur

Voorzitter	Jos Rouland	voorzitter@ivn-erbeek.nl
Secretaris	Herman Heskamp	secretaris@ivn-erbeek.nl
Penningmeester	Gerrit den Besten	penningmeester@ivn-erbeek.nl
Lid	Lambert Kouwenberg	Lkouwenberg142@gmail.com
Lid	Ingrid van Eijk	iggyb@chello.nl

Werkgroepen

Excursies	Chris Holtslag	excursies@ivn-erbeek.nl
Natuurtuin	Gerard Nijhof	natuurtuin@ivn-erbeek.nl
Publiciteit	Sandra Christiaans	publiciteit@ivn-erbeek.nl
Scholing	Herma Scherpenzeel	scholing@ivn-erbeek.nl
Venel	Jos Rouland	venel@ivn-erbeek.nl

Het Groene blad

Het Groene Blad is het contact - en informatieblad van IVN-Eerbeek en verschijnt vier maal per jaar. Het blad is van en voor leden en donateurs. Bijdragen zijn van harte welkom.

Overname van artikelen is toegestaan na schriftelijke toestemming van de auteur en de redactie.

Kopij voor Het Groene Blad kan worden verstuurd naar: redactie@ivn-erbeek.nl

Het Groene Blad is eveneens te lezen op de website van IVN-Eerbeek en omstreken

www.ivn-erbeek.nl onder publicaties.

Redactie: Lambert Kouwenberg, Jan Coenraads en Jan Groenhof.

Opmaak en vormgeving: Herman Heskamp en Ronald Geerlof.

De uiterste inzenddatum kopij voor het volgende nummer is 1 juli 2021.

ISSN 2543-117X

Het Groene Blad

IVN afdeling Eerbeek - Mei 2021

Redactioneel

Zo, dat zit er ook weer op! De dag van de verkiezingen is voorbij. Iedereen die dat wilde heeft zijn of haar stem kunnen laten horen. En met een opkomst van bijna 80% hebben velen dat ook gedaan. We mogen heel blij zijn met dit land, waarin wij leven en waar we met 17 miljoen mensen de vrijheid hebben om ongehinderd onze mening te geven. Jammer alleen dat er bijna net zoveel meningen als mensen zijn met het gevolg dat we, toen de volgende dag de stemmingsrook was opgetrokken, zagen dat maar liefst 17 partijen in de Tweede Kamer een plaats moesten gaan vinden. Pluriformiteit is een mooi aspect van democratie maar maakt een kabinet formeren en regeren er niet altijd makkelijker op.

En of je nu blij bent met de uitslag omdat jouw partij gewonnen heeft of juist heel verdrietig vanwege het verlies van jouw favoriet, allemaal zijn we toch gericht op een mooie toekomst voor iedereen na deze beperkende coronatijd. Een slagvaardige en liefst zo groen en sociaal mogelijke regering lijkt daarvoor toch een belangrijke voorwaarde.

Ik neem aan dat voor leden en donateurs van IVN, zaken als natuurbescherming, beheer van flora en fauna, een groene leefomgeving, een verstandig landgebruik en zorgvuldig omgaan met natuurlijke energiebronnen, heel belangrijk zijn. Hopelijk zal er een regering gevormd kunnen worden die deze aspecten hoog in het vaandel heeft en daarnaast recht doet aan de verkiezingsuitslag.

De natuur gaat hier niet op wachten! In onze streken is het gelukkig zo dat de wetmatigheid van de opeenvolgende seizoenen nooit gebroken zal worden. Nu is de lente weer aan de beurt. Het seizoen van het ontluikend groen, de geuren en kleuren van de bloemen, de indrukwekkende zang van de vele soorten vogels op liefdespad, het werken in de tuin en op het land en het genieten van de zon.

In dit lentenummer van Het Groene Blad treft u ook weer enkele passende artikelen aan. Zo zijn er de lentegeluiden van de vogels (mussen en de torenvalk), een verhaal over een klein maar zo lieflijk bloemetje in het gras, informatie over wat je in de tuin aan mooie en lekkere dingen kunt tegenkomen en over lopende en op handen zijnde projecten. Natuurlijk ontbreekt ook deze keer niet de rubriek 'Oude kostbaarheden'.

Op het moment dat ik dit schrijf strijden hagel- en sneeuwbuien om voorrang, is het buiten koud en lijkt het wel winter. Ik verkeer echter in de wetenschap dat dit maar tijdelijk is en dat met de lentebodes ook het lentegevoel onvermijdelijk zal komen.

Lambert Kouwenberg

Inhoud

- 3 Van de redactie
- 4 Bij mij in de tuin
- 6 Het madeliefje
- 10 Gravinnebeek (rectificatie)
- 11 Oude kost(baarheden)
- 16 De torenvalk
- 18 Ingezonden bericht
- 20 Interview met Lambert
- 22 Project Poelkampstraat
- 24 Mijn tuin (3)
- 25 Groen en geel
- 26 Omgevingswet
- 27 Boekentip
- 28 Agenda

Colofon

Drukker:
Editoo B.V. te Arnhem
info@editoo.nl

Foto's voorblad.
Boven: Bewerkte pinksterbloem.
Onder: Drie mussen op een draad.

Bij mij in de tuin

AUTEUR: LAMBERT KOUWENBERG

Het getjilp van mussen!

Het is de laatste week van februari 2021 en het lijkt wel of de lente maar vast begonnen is. Met temperaturen tussen de 15 en 20 graden wordt er deze week weer elke dag een warmterecord gebroken. En dat vrijwel direct na de koudste winterweek sedert jaren waarin velen natuurlijk al weer aan een Elfstedentocht dachten. Van de ene op de andere week een temperatuurverschil van meer dan 30 graden!

En hoewel de Elfstedentocht toch niet doorging (onder andere vanwege de coronaregels) hadden velen, van jong tot iets minder jong, een heel plezierige wintertijd al was het dan maar een week. Sneeuw- en ijspret deden voor even de corona-ellende vergeten en de schaatsenbranche profiteerde.

Nu word ik 's morgens gewekt door het geluid van de vogels, die het voorjaar al in de kop hebben. Luid is het gezang van de altijd aanwezige koolmezen, maar ook duiven

laten zich horen. En dan..., het voor mij mooiste geluid sinds jaren dat me doet terugdenken aan vroeger, op de boerderij van mijn ouders. Ik had toen mijn kamertje vlak onder het rieten dak en werd wakker van het getjilp van mussen.

Eenmaal opgestaan loop ik onder een stralende zon door de tuin en zie veel tekenen van het naderende voorjaar. Her en der staan de prachtig wit bloeiende sneeuwkllokjes, alsof ze net de laatste sneeuw van zich afgeschud hebben. In de borders en op het grasveld staan overal de krokussen in diverse tinten paars en hier en daar een gecultiveerde gele. De tulpen steken nog wat schuchter hun groene kopjes boven de grond, net als de hyacinten. En in de hulstboom is een paartje houtduiven voorzichtig begonnen met de verwezenlijking van hun bouwplannen. De koolmezen en pimpelmezen verkennen de nestkastjes en snoepen van de vogelpindakaas. Een stelletje kauwen scheurt de laatste restjes uit de netjes van de vetbolletjes. Als ik na mijn tuinwandeling weer binnen aan de koffie zit, zie ik de buurman aanstalten maken zijn schop uit de

winterstalling te halen om de tuin te gaan bewerken. Ja, die is er altijd vroeg bij na de periode van gedwongen binnen zitten.

En daar zie ik dan drie van die 'gewone' maar daarmee niet minder mooie huismussen. Wat heb ik die lang moeten missen. Elk jaar kon ik bij de jaarlijkse tuinvogeltelling diverse vogelsoorten noteren en soms had ik het geluk dat daar een bijzondere soort bij zat zoals een goudvink, een keep of een kramsvogel. De mussen echter, die je vroeger in groten getale zag, bleven tot voor kort weg. Je hoorde ook overal dat het heel slecht ging met het mussenbestand, dus heel verwonderlijk was het niet. Frustrerend was het dan echter des te meer als na het telweekend telkens toch weer de huismus op 1 bleek te staan!

Dat was ook dit jaar weer het geval, maar nu kon ik zelf gelukkig ook twee huismussen noteren. Het begin van een kentering?

Volgens alle waarnemingen van Sovon Vogelonderzoek Nederland, die gebundeld worden in de 'Vogelatlas', is het inderdaad zo dat de huismus sinds het begin van de jaren tachtig van de vorige eeuw sterk in aantal is afgenomen. Deze afname versnelde in de negentiger jaren en resulteerde in een landelijke afname van meer dan 50% van het aantal broedparen. De ooit veruit meest algemene broedvogel van Nederland kreeg met zo'n grote achter-

uitgang te maken dat de soort op de Rode lijst belandde. Rond de eeuwwisseling stopte de achteruitgang en stabiliseerde het bestand op een laag niveau. Regionaal volgde een licht herstel, met name op de zandgronden.

De afname hangt samen met verlies aan nestgelegenheid en voedsel. Nieuwe bouwwijzen, renovatie en isolatie maken woningen ongeschikt voor nesten. In de moderne compacte stad zijn kruidenrijke terreinen met een lampje te zoeken. Op het platteland zorgden efficiëntere oogstmethoden en vervanging van granen door maïsverbouw voor verschraling van voedselaanbod.

Huismussen zijn het talrijkst bij oudere huizen in een betrekkelijk groene, liefst wat rommelige omgeving. Het is hoopgevend dat tegenwoordig bij renovatie en nieuwbouw steeds vaker nestgelegenheid wordt gecreëerd, zoals met vogelvides en neststenen. Maar dan moet ook nog de omgeving voldoen aan de eisen van de soort, zoals voldoende dekking bieden en voedsel.

Of het komt doordat mijn tuin ook wat rommelig van aard is en ik steeds meer zaadplanten laat groeien, weet ik niet maar in elk geval mijden die vrolijk twitterende vogels onze omgeving niet meer. Voor het aantal waargenomen vogels is het natuurlijk bij de mus een voordeel dat ze zelden alleen zijn. De huismus is immers een gezellige groepsvogel.

Net als Jan Hanlo die in 1949 het gedicht 'de mus' maakte, word ik blij van dat vrolijke getjilp. Ze mogen mij ermee wakker maken!

De mus

Tjield tjield – tjield tjield tjield
tjield tjield tjield – tjield tjield
tjield tjield tjield tjield tjield tjield
tjield tjield tjield

Tjield
etc.

1949 Jan Hanlo (1912-1969)
Uit: The varnished – Het governiste (1951)
Uitgeverij Holland

Bronnen:
- Vogelatlas
- Bedreigde vogels in Nederland

Afbeelding: 1 Madeliefjes

Het Madeliefje (*Bellis perennis*)

AUTEUR: JAN COENRAADTS

Inleiding

Dit keer koos ik voor mijn serie 'Dicht bij huis' het madeliefje als onderwerp; een van die 'gewone' bloempjes, die we zo vaak tegenkomen. En dat bijna het hele jaar door, ze worden zelfs wel eens bloeiend onder sneeuw gevonden. De grootste bloei is echter in het voorjaar (april-mei) en loopt dan door in de zomer. Vandaar ook bijnamen als meibloempje en meizoentje die naar die meest uitbundige bloeitijd verwijzen. Andere bijnamen zijn kransje, koeienbloempje, f/vennebloem, paasbloempje, bleekveldbloempje en schapenbloem. Opvallend is dat het madeliefje op Tholen wel margrietje wordt genoemd en daar kennelijk als een kleine soort margriet wordt gezien, al is er ook een verklaring waarin de heilig verklaarde Franse koning Lodewijk IX (1214-1270) een rol speelt. Wanneer het echter om koningen gaat en ook nog om een heilige, dan is een gezonde dosis scepsis geboden ten aanzien van het waarheidsgehalte van de informatie. In het Nederlands-Vlaamse taalgebied zijn er bij elkaar zo'n tweehonderd bijnamen voor het madeliefje geregistreerd. Madelief is ook een meisjesnaam, zonder twijfel nog wat gestimuleerd door Guus Kuijer's Madelief-serie, al hoor ik de naam van het grote familielid margriet toch meer. De madeliefjes zelf komen nog zoveel voor dat je ze nauwelijks over het hoofd kunt zien, maar juist daardoor zien we ze soms niet meer. Zo'n tegelijk overheersend en toch

bescheiden aanwezig plantje mag ook wel eens in een figuurlijk zonnetje staan. Temeer daar ik in eerdere nummers van Het Groene Blad (sinds 1988) geen enkel artikel over het madeliefje tegenkwam. Dit wel onder enig voorbehoud, omdat meer dan tien nummers onvindbaar bleken.

Wat is het voor plant?

Bellis perennis (*bellis* = mooi, schoonheid; *perennis* = overblijvend) maakt deel uit van de uitgebreide composietenfamilie, de Asteraceae. Over de hele wereld komen er naar schatting 20.000-25.000 soorten composieten voor. Bij planten van deze familie is elke bloem samengesteld uit een groot aantal kleinere bloemen die samen de bloem vormen, vandaar de naam composiet of samengesteldbloemige. Op het bloemhoofdje van zo'n composietbloem kunnen we vier soorten bloempjes tegenkomen, te weten: buisbloemen, lintbloemen, straalbloemen en stralende buisbloemen. In het geval van het madeliefje is er een hartje van gele buisbloemen en daaromheen een krans van hoofdzakelijk witte, aan de puntjes vaak rood aangelopen straalbloemen (bij elkaar 1-3 cm groot). Overigens noemt de bekende Heukels' Flora van Nederland deze straalbloemen in het betreffende lemma lintbloemen. De theorie leert dat het bij een echte lintbloem gaat het om een gereduceerd tweeslachtig bloempje, waarvan de bloemkroon vergroeide tot één bloemblad ('het lintje') en van de oorspronkelijke vijf kroonbladen alleen vijf

Afbeelding: Waar zijn de tandjes?

tandjes overbleven aan het uiteinde van het lintje. Lintbloemen kunnen op hun beurt ook weer zijn gereduceerd en dan hebben we het over straalbloemen. In plaats van vijf tandjes zijn er dan maar drie tandjes te zien. Straalbloemen zijn vaak alleen vrouwelijk, maar soms hebben ze geen geslacht. Aan de madeliefjes in het grasveld tussen de Händelstraat en kinderboerderij Kiboe zag ik helemaal geen tandjes aan het eind van de 'lintjes'. Wellicht zijn de madeliefjes hier te weinig wild om deze kenmerken nog te laten zien. Hoe dan ook: officieel horen madeliefjes dan misschien wel straalbloemen te hebben, maar voor mij voldoen de 'lintjes' hier niet aan de omschrijving van lintbloemen en evenmin aan die van straalbloemen. Laten we ons dan maar conformeren aan de 'Heukels' en ze lintbloemen noemen. Overigens zijn de straal- of lintbloemen van composieten zeker niet altijd wit, maar onder meer ook geel, zoals bij klein hoefblad en diverse kruiskruiden.

Afbeelding: Buisbloemen.

Het gele hartje van het madeliefje bestaat uit tweeslachtige buisbloemen, ook wel schijfbloemen genoemd. De bloemkroon is hier vergroeid tot een buis, vandaar de naam. Die buisbloemen staan op een schijf- of ringvormige verdikking - de discus - van de bloembodem, vandaar dat ze ook wel schijfbloemen worden genoemd. Elk buisbloempje heeft vijf meeldraden en een stamper. Insecten vinden de nectar van het madeliefje in de nectar-klieren op de schijf.

Wanneer een bloem er genoeg tijd voor krijgt, ontstaan er kleine, éénzadige nootjes (1-1,5 mm lang) met wat minuscule haartjes maar zonder vruchtpluis, die toch nog een eindje door de wind worden meegenomen, door regen worden verplaatst of nat aan dieren blijven plakken. Ze worden ook door regenwormen gegeten, waarna ze de worm iets verderop weer ongeschonden verlaten. Dat alles is voor het madeliefje echter maar 'klein bier', want dat vermenigvuldigt zich vooral vegetatief door uitlopers.

Afb. 5. Spatelvormige en viltig behaarde blaadjes.

Rozet en gazon

Het madeliefje is een overblijvende plant en kan tot 15 centimeter hoog worden, maar haalt dat in de gewoonlijk kortgehouden grasvelden waarin het voorkomt vaak lang niet. Vrijwel altijd groeit de plant vanuit een vrij plat op de grond liggend wortelrozet. Dat rozet is zo dicht, dat andere planten, zoals gras, er niet doorheen komen. Daarom zien liefhebbers van het ultieme gazon, deze bloempjes liever niet in hun groene trots verschijnen. Daarbij komt dat de maaimachine het platliggende rozet vrijwel niet bereikt. Wel de bloemen maar die zijn een paar dagen later al weer vervangen. Alleen door uitsteken kan de plant worden verwijderd. Maar ja, dan resteert wel een gat in het groene laken...

De grondstandige, tot vijf cm lange blaadjes met maar één nerf lopen meestal breed uit, 'spatelvormig' heet dat. Ze zijn lichtviltig behaard en de randen zijn relatief vrij gekarteld. Elk rozet heeft één rechtopstaande, bladerloze en aanliggend behaarde bloemstengel met één bloem. Een heel enkele keer komt het voor dat er aan een steeltje meer bloemen zitten. Bij veelvuldig maaien vormt het

madeliefje klein blijvende exemplaren die wel ‘micro-soorten’ worden genoemd. De bloemstengels worden dan niet langer dan 5 cm of nog minder. Uit de oksels van sommige rozetbladeren groeien uitlopers met knoppen waaruit zich een nieuw rozet met bloemstengel ontwikkelt. Na het verwelken van de oude bladrozetten verdorren de zijstengels en zijn de rozetten vernieuwd, verplaatst en in aantal toegenomen. Dit proces kan onder gunstige omstandigheden enkele keren per jaar plaatsvinden en zo kan zich een ‘matje madelieven’ vormen in het grasveld.

Afbeelding: Rozet, geen doorkomen aan!

Waar vind je de plant?

De verleiding is groot om deze vraag te beantwoorden met een ‘waar niet’. Toch komt het madeliefje zeker niet overal voor. Alleen op geschikte plaatsen in vrijwel heel Europa en Zuidwest-Azië en ook in berggebieden tot zelfs 2500 meter hoogte. Nog hoger in de bergen wordt het te koud en dat geldt ook voor gebieden in het noordoosten van Europa. Zoals zo vaak, zorgde de mens voor een ruime verspreiding van de plant naar andere delen van de wereld: in dit geval speciaal Noord en Zuid-Amerika, Zuidoost-Azië en Nieuw-Zeeland.

Het madeliefje houdt van vochtige, voedselrijke grond, waarbij de grondsoort niet zoveel uitmaakt, maar een plekje goed in het licht wel. Het madeliefje reageert namelijk op de hoeveelheid daglicht. Wanneer er minder licht is, overdag bij donker, koud, regenachtig weer en ‘s avonds, sluiten de bloemen zich gedeeltelijk of helemaal. Dat doen de kelkbladen door wat groter te worden en zo drukken ze de straalbloemetjes bij elkaar. Teer zijn de bloemen zeker niet, want in droge lucht kunnen ze temperaturen tot wel $-170\text{ }^{\circ}\text{C}$. aan. Na zo’n koude nacht zijn de lintbloemen vooral aan de onderkant rood- of paarsachtig gekleurd.

Bij ons is het plantje heel algemeen in kort gras van bermen, gazons, plantsoenen en weilanden, op en rond veel betreden paden en tussen straatstenen. Soms staat een madeliefje eenzaam in een grasveld, maar vaker kom je grote groepen tegen. Je mag het plantje als een indicator van voedselrijke grond beschouwen, want in heel voedselarm zand en in hoogveen zullen we het, behalve bij een

plaatselijke verstoring en verrijking, niet snel tegenkomen. Hoewel het madeliefje houdt van voedselrijke grond, wordt het in sterk bemeste graslanden snel weggedrukt.

In bloemperken vind je zogenoemde ‘dubbele’ madeliefjes. Dat zijn cultivars van het madeliefje met grotere en ‘-ge vulde’ bloemen die meestal rood zijn. Zo’n gevulde bloem heeft weliswaar veel meer lintbloemen dan een wilde bloem, maar niet of nauwelijks nog buisbloemen, meeldraden en stampers en produceert dus geen stuifmeel en nectar. Mooi voor het oog, maar insecten hebben er niets aan.

Andere wetenswaardigheden

- Over de afkomst van de Nederlandse naam wordt verschillend gedacht. Een voor de hand liggende verklaring is het combineren van made (= gras- en hooiland) met lief in de zin van ‘bekoorlijk’. Anderen denken dat de naam ontstond uit maegde-lieve, dit vanwege het smetteloze wit, als symbool voor de onbevleete maagd Maria.

Ik houd het op de eerste verklaring, maar wellicht is een combinatie mogelijk, iets als de lieve maagd Maria in het gras.

- Wanneer het in het voorjaar nog koud is, maakt het madeliefje de stof anthocyaan aan die waarschijnlijk een iets verwarmende werking heeft en voor de rode of ‘purperen’ kleur zorgt.

- Volgens een van de door mij geraadpleegde auteurs bevat de plant veel nuttige en werkzame stoffen: looizuur, olie, zeepstof, was, inuline, ammoniakzouten en bitterstof. Andere auteurs weten het lijstje nog wat te verlenen: flavonoïden, saponinen (dat zal de zeepstof zijn), slijm, organische zuren, etherische olie, etc.

- Tegenwoordig is er aardig wat belangstelling voor de mogelijkheden die planten bieden voor de eettafel, dus is het goed hieraan aandacht te geven. Zelf heb ik geen ervaring met het nuttigen van madeliefjes en ik moet dus louter afgaan op wat ik er hier en daar over lees. Het eerste dat ik hierover tegenkwam was overigens een waarschuwing, namelijk dat het madeliefje stoffen in zich heeft die in grotere hoeveelheden misselijkheid en braken kunnen veroorzaken. Maar de naar noten smakende jonge bladeren kunnen gedoseerd wel in een wilde sla, op een sandwich en in een kruidenboterkwark. Ach, van een kilo heerlijke kaas in één portie of een paar flessen schitterende wijn achter elkaar kun je ook behoorlijk ziek worden.

Gezonder lijkt het om de ook wat naar noten smakende bloemen van het madeliefje aan cakedeeg toe te voegen. Ingelegd in azijn zijn madeliefjes een inheemse vervanger van kappertjes. Een Duitse auteur kwalificeert het madeliefje als “een licht nootachtig smakende wilde groente, die ook een vaste plek in de homeopathie veroverde o.a. bij kneuzingen, verwondingen en verstuikingen”. Dat brengt ons bij het volgende item.

- Het madeliefje wordt weinig toegepast in de officiële geneeskunde, maar nog wel in de homeopathie. Daarin

heet de plant slijmoplossend bij borstziekten, licht urineafdrijvend en krampstillend te zijn. Elders lees ik dat men de plant vroeger met oorlog associeerde, omdat hij kenmerkend net als klaprozen (de 'poppies') overal op het slagveld groeide en 'dus' geschikt was om bloedende wonden te stelpen. Een thee, getrokken van de bladeren en/of bloemen, werkt volgens diezelfde bron reinigend en vochtafdrijvend en is goed bij artritis, jicht, acne en 'andere huidproblemen'. Bovendien stimuleert de thee de werking van de gal en de lever en wekt die ook nog de eetlust op. Speciaal de bloempjes zouden de luchtwegen reinigen en helpen tegen leverontsteking. Ook hakte men het plantje fijn en mengde het haksel door het eten, wat goed zou zijn voor de lever. De blaadjes hadden eveneens nut voor de mens: bloedstelpend, urineafdrijvend, bloedreinigend, ontkrampend, oplossend en tegen uitputting. Een extract met bijenhoning hielp bij aandoeningen van luchtwegen en longklachten. Tinctuur van madeliefjes werkte gunstig bij waterzucht en migraine. Bij geelzucht gebruikte men een mengsel van madeliefje, paardenbloem en duivenkervel. Ook als diergeneesmiddel was het madeliefje bruikbaar: het hielp bij huidbeschadigingen, huidontsteking, builen, zwellingen en zweren. Men wierp een handvol bladeren en bloemen in kokend water en gebruikte het aftreksel om wonden te wassen en als geneesdrank, waarvan men het dier 's morgens en 's avonds een flinke kop vol toediende. Kortom, zonder madeliefjes was het waarschijnlijk niets geworden met de mensheid!

Hoe het ook zij, het schijnt dat de middeleeuwse kruisvaarders al gedroogde madeliefjes meenamen als remedie bij verwondingen. Deze strijders verzeilden op weg naar en in Palestina gewoonlijk ruimschoots in situaties waarin de werkzaamheid van die droge madeliefjes kon worden getest, maar verzuimden helaas de resultaten adequaat te noteren... O ja, bladeren en bloemen konden het hele jaar door worden gebruikt, maar moesten wel in het donker worden gedroogd.

- Ik zie het nu vrijwel niet meer, maar ik speel dan ook te weinig. In mijn lagere schooltijd (vijftiger jaren) vlochten kinderen - vooral meisjes - kransjes van de bloemen, daarbij geholpen door de relatief stevige steeltjes waarin met de duimnagel eenvoudig een scheurtje kon worden gemaakt. Door deze opening werd dan een volgend steel-

tje gestoken. De kransjes gingen om de polsen, de enkels, de hals en soms in het haar, wanneer het een meisje betrof dat geen klederdracht droeg (ik woonde toen in Stap-horst). Bij die klederdracht hoorde namelijk een strak om het hoofd zittend mutsje, dat het haar op een paar ondeugende lokjes na geheel bedekte. Om het hoofd kon wel, maar dat vroeg met zulke kleine bloemetjes een flinke tijd van plukken en doorrijgen.

Bekend is ook het orakelspelletje van lintjes uittrekken: hij houdt van mij, hij houdt niet van mij... het gebeurt wel, het gebeurt niet enz. Omdat het aantal lintbloemen van madeliefjes meestal oneven is, is het dikwijls mogelijk het geluk een handje te helpen, maar dat wisten en weten de onzekere verliefden meestal niet. Een en ander kan natuurlijk even goed met vergelijkbare bloemen als margrietten en met gevulde exemplaren blijft de spanning er nog langer in. De steeltjes van madeliefjes zijn te kort voor op de vaas, maar gelukkig blijven de bloemen wel drijven in een schaalte, ook mooi.

- In het paleis van koning Minos - ja, die van de minotaurus en dochter Ariadne - in Knossos op Kreta vonden archeologen gouden haarspelden uit 2000 v. Chr. met een madeliefachtig ornament. De in oorlogen grossierende Assyriërs gebruikten een kruidenolie van gekneusde madeliefjes in olie. Niet voor verwondingen, zoals je zou verwachten, maar voor oogklachten en om bij vergrijzing de eigen haarkleur weer terug te krijgen. De Germanen kopelden het madeliefje aan Freya (vgl. vrijdag), hun godin van liefde en vruchtbaarheid, en aan Ostara (vgl. het Duitse Ostern en het Engelse Eastern), hun godin van de lente. Hier en daar in Engeland legden meisjes madeliefjes ('daisies') onder hun kussen en hingen ze de schoenen buiten het raam om zo het dromen over hun minnaar te bevorderen. Op de gezellige website Anne Tannes Tuin vindt u naast veel feitelijke informatie over planten enkele van de voorgaande en nog veel meer interessante verhalen over gebruiken met en rond het madeliefje. Zo heb ik de Kelten nog niet eens genoemd...

- Planten kunnen soms totaal worden verguisd of juist hoog worden bejubeld. Zo werden in de 18e eeuw in Duitsland madeliefjes, ondanks vertederende namen als Maßliebchen en Gänseblümchen, systematisch uitgeroeid,

omdat men dacht dat de plant vruchtafstotend was. Wie tegenwoordig onze oostgrens overgaat kan al snel zien dat dit snode voornemen gelukkig mislukte.

Een eeuw later maakte het madeliefje daarentegen zo'n indruk op de jonge Franse componist Jules Duprato (1827-1892) dat hij de naam van het plantje gebruikte voor de bevallige en onschuldige heldin van een van zijn komische opera's. Toch even opgezocht hoe het Franse madeliefje heet: marguerite of pâquerette. De eerste naam maakte mij nieuwsgierig naar een Franse margriet: ook marguerite! Dat lijkt dus wat op Tholen. Nog even gezocht naar een komische opera van Duprato en dat zou dan *Les trovatelles* (1854) moeten zijn. Laat daarin nu geen rol voor een Marguerite of een Pâquerette voorkomen.

Gelukkig kwam ik min of meer bij toeval op de al eerder genoemde website van Anne Tanne en die bracht uitkomst via de vragenrubriek. Een tweede komische opera uit 1856 heet namelijk Pâquerette, evenals de heldin. De in de daarop volgende decennia als componist op de achtergrond geraakte Duprato smaakte desondanks het genoegen in 1886 te worden benoemd als Ridder van het L'Égion d'honneur, wellicht vanwege wat arrangementen die hij maakte van de Marseillaise. Na ruim driekwart eeuw streng verboden te zijn geweest werd dit lied in 1878 namelijk opnieuw verkozen tot volkslied van de inmiddels herrezen republiek.

Nog iets leuks voor het madeliefje. In 1852 publiceerde de Franse dichter Theophile Gautier (1811-1872) het gedicht 'Camélia et Pâquerette', dat wordt gerekend tot 'les grands classiques'.

Best eervol voor het kleine madeliefje, dat overigens alleen in de titel verschijnt en niet in het gedicht zelf. Ruim tweehonderd jaar eerder constateerde onze eigen dichter Bredero het al: "t Kan verkeren."

Literatuur

- Bastgen, C., B. Schröder & S. Zurlutter (2019) *Welke eetbare wilde plant is dat?*
- Duistermaat, L. (2020) *Heukels' Flora van Nederland*
- Internet: annetanne.be / etymologiebank.nl / floravannederland.nl / verspreidingsatlas.nl / waarneming.nl / wildeplanten.nl
- Künkele, S. (2011) *Bloemen ontdekken en herkennen*
- Mennema, M.J. (B. Heimans, H.W. Heinsius, J.P. Thijsse) (1994) *Geïllustreerde flora van Nederland*
- *Natuurmonumenten* (1997) *Basisgids flora en fauna van Nederland*
- *Nederlands Openluchtmuseum* (2005) *Geneeskrachtige planten*
- Uyldert, M. (1985) *Honderd geneeskrachtige kruiden*
- *Werkgroep Stadsplanten Breda* (2013) *Stadsplanten van Breda*

Gravinnebeek

AUTEUR: SANDRA CHRISTIAANS

Rectificatie.

In het artikel in Het Groene Blad van januari jl. (2021 nummer 1), heb ik geschreven over het te belemen deel van de Gravinnebeek.

Terecht werd ik er op gewezen dat ik de richting van het te belemen deel niet juist heb weergegeven.

In de omschrijving gaf ik aan dat er vanaf de kop richting het Kerstens molentje beleemd wordt. Dit is uiteraard niet de bedoeling omdat dan bij het deel waar het kwelwater omhoog komt uit de bodem dit door de leemlaag tegengehouden zou worden. De beleming verloopt juist omgekeerd. Er wordt dus beleemd vanaf het Kerstens molentje richting de kop tot uiterlijk de eerste zijtak gezien vanaf de waterval, of andersom kijkend, de laatste zijtak vanaf de sprengkop. Wanneer het zover komt dat het water over de waterval loopt, is het de bedoeling dat het iets verderop wegzakt in de bodem zodat het water voor het landgoed en het grondwaterpeil behouden blijft.

Wel weer een mooie aanleiding om een bezoek aan de beek te brengen en een paar mooie foto's te maken. De mannen zijn ondanks de beperkingen van deze coronatijd al weer druk doende geweest in groepjes van twee.

Oude Kost(baarheden)

AUTEUR: BERT VAN DER SAAG

Industriewater Eerbeek (Het Heden).

Voordat we in het land in de gaten hadden dat hygiëne enorm belangrijk is, is er heel wat viezigheid onder, boven en tussen ons doorgedaan. Maar toen we het in de gaten hadden, is er ook hoog op ingezet. En gelukkig gaat het nog steeds door. IWE draagt hier een behoorlijk steentje aan bij.

Als je eens over het terrein van IWE loopt, sta je verbaasd. Hier borrelt wat, daar draait iets met een grote schoep erin, verderop zie je een bassin met vreemd uitziend vocht erin. Je weet eigenlijk niet waar je kijken moet en je begrijpt niet dat hier van alles gaande is, wat goed voor ons is. Het is allemaal heel interessant. Maar we gaan verder met het verhaal.

IWE

Zoals we vorige keer hebben gelezen, namen in 1961 de 5 papierfabrieken het bedrijf over.

Niet lang na de overname van de ENPOM werd dhr. Van Kuipers directeur van IWE B.V.

Afbeelding: Hr. kuipers

Hij had connecties met de papierfabrikanten. Hij had geen 'waterachtergrond', maar was meer een vertegenwoordiger, toch is hij behoorlijk lang directeur gebleven. Eind 1977 ging hij met pensioen. Het was toen nog zo: werd je 65 jaar, dan ging je weg.

Eerbeek, november 1977

Hierbij delen wij u mede dat de heer

H. H. J. VAN KUIPERS

directeur van onze vennootschap, in verband met het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd, zijn functie per 30 november 1977 zal neerleggen.

Gaarne stellen wij u in de gelegenheid afscheid te nemen van de heer van Kuipers tijdens een besloten bijeenkomst, welke gehouden wordt op dinsdag 6 december 1977, van 16.00 tot 18.00 uur in café „de Korenmolen“ (van Zadelhof) Kanaalweg 1 te Eerbeek.

Commissarissen en Directie
Industriewater Eerbeek B.V.

Er was nog heel wat werk te verrichten. Ontevreden aanwonenden langs de beek moesten tevreden worden gesteld. Er waren regelmatig klachten over vies water, maar ook de stank was af en toe niet te harden en er vonden ook geregeld overstromingen plaats rondom het terrein van de zuivering.

Tijdens zijn periode heeft Van Kuipers met verschillende mensen samengewerkt, zoals met dhr. Van Harten. Dit was de technische man van De Hoop. Er is in die tijd veel geïnvesteerd in het bedrijf. Er werd vaak samengewerkt met Hogeschool Wageningen, bijvoorbeeld met professor Floor.

De zuiveringsinstallatie moest verbeterd worden, want de klachten bleven aanhouden. Jammer genoeg was er weinig medewerking van de overheid. Alle voorstellen gingen over teveel schijven en uiteindelijk ging het niet door. Na Van Kuipers zijn er nog een aantal andere directeuren geweest, zoals de heren Berendsen, Cor Paasschen, Binne Sikma en Bram van der Laan en vanaf 2002 tot 2021 Walter Hulshof. Na 18 jaar gaat hij met pensioen en zijn opvolger gaat weer met frisse moed nieuwe moderniseringen invoeren en zo blijft het bedrijf investeren. Eind jaren '70 werd er begonnen met de bouw van het huidige concept, dat ging echter met veel problemen gepaard en het heeft een behoorlijke tijd geduurd voordat het voldeed.

Even weer een tussendoortje:

In de beginjaren '80 kwam er plots een groepering milieuactivisten op de IWE af. De groep had contacten met prof. Lucas Reijnders, sinds 1988 hoogleraar milieukunde. Hij vocht nogal veel zaken aan die met het milieu van doen hadden en hij had zodoende kritiek op het doen en laten van de IWE B.V.

Bewoners werden benaderd met vragen of er problemen waren, of men lichamelijke of geestelijke klachten had enz. De bewoners waren hier niet van gediend, vooral omdat zij een goed overleg hadden met het bedrijf, dat vaak tot oplossingen leidde.

*Netjes, maar gedecideerd werden de activisten afgescheept.
Men kon zichzelf wel redden.*

De zuivering

Nu zuivert IWE al jaren het overtollige proceswater van de drie Eerbeekse papierfabrieken Neenah Coldenhove Papier BV, DS Smith Papier De Hoop Mill en Mayr-Melnhof Eerbeek NV. Duurzaamheid en respect voor de planeet staan daarbij voorop. IWE B.V. gebruikt daarom zo veel mogelijk natuurlijke hulpstoffen en wint grondstoffen uit het afvalwater. Mede daardoor is de Eerbeekse papierproductie nu vrijwel circulair.

De 4 belangrijkste componenten om papier te maken zijn houtvezels, hulpstoffen, energie en water. Van de vezels en hulpstoffen wordt meer dan 80 % hergebruikt. Het laatste beetje, gedegenereerd vezelmateriaal, zetten ze uiteindelijk in als biobrandstof. De Nederlandse papierindustrie maakt vrijwel alleen gebruik van natuurlijke en milieuvriendelijke hulpstoffen (hulpstoffen zijn kleurstoffen, lijmstoffen, vulstoffen, bindmiddelen en andere). Het energieverbruik is succesvol teruggebracht en verdere reductie heeft onverminderde aandacht. Dankzij de inspanningen van IWE kon men het vers-waterverbruik sinds 2016 drastisch verlagen. Door water te hergebruiken zijn bovendien veel minder hulpstoffen nodig bij de papierproductie.

De IWE B.V. heeft al jaren de volgende visie en missie:

* De visie: de wereldbevolking groeit en de gemiddelde welvaart stijgt. Alleen als we het natuurlijke kapitaal zorgvuldig gebruiken, houden we een wereld in stand waarin ook de generaties na ons kunnen floreren. Dat betekent dat we de mogelijkheden die de aarde ons biedt, respectvol moeten benutten.

* De missie: Met technologische oplossingen en, in de toekomst, met hulp van de zon als onuitputtelijke energiebron, vervult Industriewater Eerbeek een voortrekkersrol in circulair grondstofgebruik. We stimuleren anderen ons voorbeeld te volgen.

De IWE B.V. verwerkt nog kleine stromen van 3 andere bedrijven in de papierbranche. In totaal is er een lozing van ± 4 miljoen kuub gezuiverd afvalwater per jaar. Dhr. Hulshof merkt op dat het verschil tussen zijn bedrijf en de waterschappen is: een bedrijf moet winst maken. De aandeelhouders betalen om hun afvalwater te mogen lozen, en door het zelf te verwerken en door er zoveel mogelijk waarde uit te halen, kunnen ze de kosten beperken.

Alhoewel de waterschappen ook zelfstandige bedrijven zijn, liggen de belangen anders. Waterschappen moeten zowel voor de waterketen als het watersysteem zorgen, dus niet alleen voor schoon water maar ook voor droge voeten. De laatste taak is het beperken van risico's, wat heel wat anders is dan afvalwater zuiveren. De waterketen vraagt om een meer bedrijfsmatige aanpak. Ondernemen is deels ook risico nemen en dat zit niet in de grondbeginselen van de waterschappen.

IWE B.V. heeft de kosten naar beneden gebracht door: 1)

deels mee te liften op innovaties van andere bedrijven en 2) deels door de eigen zuivering beschikbaar te stellen om nieuwe technologie te testen.

Verder is logisch nadenken erg belangrijk. Bijv. het samenbrengen van afvalstromen. De chemicaliën, die nodig zijn, kosten ongeveer een ton per jaar. Dus zijn ze naar alternatieven gaan zoeken. Ze vinden die nu in andere afvalstromen. Ze vragen nu zelfs geld voor het verwerken van afvalwater van derden en hebben ook de nodige chemicaliën. Dit alles was niet eenvoudig. Nieuwe ideeën stuiten vaak op verzet. Intern, omdat er vreemde afvalstromen kwamen en extern van de provincie i.v.m. transport afvalstoffen. De gemeente deed niet moeilijk en ook Rijkswaterstaat niet. De aanhouder heeft het uiteindelijk gewonnen.

Dhr. Walter Hulshof merkt verder op dat IWE altijd innovatief is geweest. Hulshof werd, nadat hij eerst bij een papierfabriek van Schut in Heelsum had gewerkt, in 2002 directeur van IWE. Hij begon 2 januari en dezelfde dag al stond de eerste buurman op de stoep met de vraag of er iets gedaan kon worden aan de klachten. Hij beloofde hieraan te zullen werken en voor de zomer om was, waren de meeste klachten opgelost, zoals het stankprobleem. Uit gevoerde gesprekken, blijkt dat er met het bedrijf heel goed valt te praten, er wordt geluisterd en naar oplossingen gezocht en vaak worden die ook gevonden.

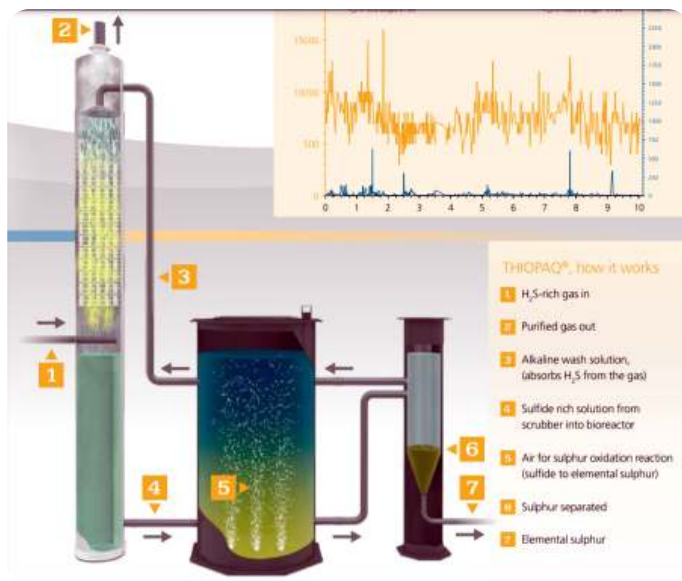

Afbeelding: Walter Hulshof

Bijvoorbeeld door een voorbezinktank, die werd voorzien van een draaiende overkapping. Ook het overladen van slib werd gestaakt. En zo werden er nog meer aanpassingen gedaan. Het afvalwater bevatte te weinig van de nutriënten fosfaat en stikstof, welke nodig zijn als voeding van de bacteriën in het slib in de zuivering. Ze moesten duur worden ingekocht. Sinds 2006 betreft IWE afvalwater van andere bedrijven die deze stoffen wel bevatten. Dat scheelde in kosten en het afvalprobleem van die bedrijven werd verminderd. De reststromen worden per tankwaggen aangevoerd.

In 1986 begon IWE met:

* het produceren van elektriciteit uit het biogas, dat bij de anaerobe zuivering vrijkomt. Om het biogas geschikt te maken voor verbranding in motoren, werd echter loogwassing toegepast. Dit werd in 1991 vervangen door de 1e full scale Thiopaq installatie van Paques. Hierdoor decimeerde het loogverbruik. Er komt gas en zwavel vrij. De zwavel is bruikbaar in de druiven- en cranberriesteelt. Het gas gaat nu naar DS Smith als vervanger van aardgas. Hiervoor is een leiding aangelegd van 3,5 km naar de fabriek. Tevens een waterleiding die bedoeld is om het afvalwater om te zetten in proceswater.

Afbeelding: 1e full scale Thiopaq installatie van Paques

* het verlagen van de Calcium concentratie. Ongeveer zeven jaar is dhr. Hulshof bezig geweest om hiertoe te komen. Na een test met 5 melkpakken en 2 pompjes werden steeds grotere proefinstallaties gebouwd. Het moeilijkste was om de hoge calciumconcentratie te verlagen. Deze concentratie komt doordat vetzuren de kalk in oplossing brengen in het watersysteem van papierfabrieken die oud papier verwerken. Na veel hoofdbreken is het gelukt en is het proces onder controle. IWE is de enige waterzuivering in de wereld, die dit toepast. Het denken gaat bij dhr. Hulshof en zijn medewerkers steeds verder.

Zo is het slib nu bruikbaar in de cementindustrie en de verbrandingsoven levert warmte af die wordt gebruikt voor het droogproces. Naast het financiële aspect zijn er ook nog de regeltjes die vaak verlies van kostbare tijd opleveren. IWE verkoopt inmiddels wasvloeistof uit het Thiopaq-proces, de aangroei van korrelslib uit het anaerobe zuiveringsproces. Biogas, dat nu nog omgezet wordt in stroom, wordt binnenkort verkocht als aardgasvervanger. Uit het onthardingsproces houden ze zeer zuivere kalk over, dat zijn weg vindt naar de landbouw en ook zwavel zal zijn afzet vinden bijv. als antischimmelmiddel in de druiventeelt of als meststof in de landbouw. Slib gaat naar de bouwindustrie. En met hopelijk ook proceswater, de grootste volumestroom, sluit zich de cirkel. Het is misschien wel goed en nuttig om het Duurzaamheidsverslag van IWE B.V. eens door te lezen. Kijk hiervoor op de website: IWEerbeek B.V. (www.iweerbeek.nl)

Afbeelding: detail eerste steen villa

Nog even een tussendoortje:

Tijdens mijn gesprek met dhr. Hulshof, vertelde ik over 'de modderbaron'. Als ik daarna zijn naam noem, vertelt Dhr. Hulshof dat hij in Doorwerth in een huis woont, waar ook een Baron de Vos van Steenwijk heeft gewoond. Na enig zoeken komen we er achter dat dit de oudste broer van Carel is geweest. Albrecht was jarenlang bij de Koninklijke Marine, is diverse malen onderscheiden en stichter van het Marine Museum te Den Helder. Na zijn dienstdienst verhuisde hij naar Doorwerth. In de muur van het huis is nog een afbeelding van een zeilschip. Dit was de eerste steen die werd gelegd. Is dit toeval of bestaat toeval niet? Carel is hier regelmatig geweest, want hij stond onder curatele van zijn broer. En nu woont de directeur van IWE in dezelfde villa?!

Afbeelding: Website industrierwater

De toekomst

Ik vind het mooi om in het laatste Duurzaamheidsverslag 2019 het stuk over Natuurlijk Kapitaal te lezen.

Letterlijk staat er: “Dit verdient hoofdletters. De natuur bewijst ons enorme diensten met water, voedsel, (bouw)-materialen en mogelijkheden om te recreëren. Door de groeiende wereldbevolking en de stijgende welvaart staat het natuurlijk kapitaal echter onder grote druk. IWE draagt daarom vol overtuiging zijn steentje bij aan de instandhouding van natuurlijke rijkdommen. Alleen dan kunnen toekomstige generaties blijvend profiteren van economische kansen die de natuur biedt. Om die reden konden we in november 2016 als een van de eerste bedrijven het Business Akkoord Natuurlijk Kapitaal onderschrijven. De afspraken die toen zijn gemaakt, kunt u vinden op www.natuurlijkkapitaal.com. Om kort te gaan: IWE vindt dat Natuurlijk Kapitaal hoofdletters verdient en daar handelen we naar. Dat is een zaak van lange adem en niet van snel gewin”. Als ik dit zo lees, word ik toch wel een beetje vrolijk.

Nog even snel achter elkaar, in kortere versie.

Het zuiveringsproces anno 2019 ziet er als volgt uit:

- Het afvalwater komt via een riolenstelsel binnen bij IWE. Hierin bevinden zich zowel vaste als opgeloste stoffen.
- De vaste stoffen, met name vezels, krijt en klei, bezinken en scheiden zich van het water, waarin nog opgeloste stoffen zitten (voornamelijk organisch materiaal).
- IWE zuivert de opgeloste stoffen in 3 biologische stappen uit het afvalwater. De bacteriën die dit doen hebben, behalve het vuile water, ook stikstof en fosfaat nodig. Dit komt van andere bedrijven, hierdoor geen chemicaliën nodig.
- Anaerob (zuurstofloos) – tijdens de 1e stap zetten de bacteriën $\pm 75\%$ om in biogas. De bacteriën vermenigvuldigen zich snel en worden regelmatig afgeroomd.
- De overtollige bacteriën worden verkocht.
- Het biogas wordt gereinigd met een wasvloeistof, die 99% van de zwavelhoudende stoffen verwijdert.
- Een biologische reactor regenereert de vervuilde wasvloeistoffen door zwavel af te scheiden. De wasvloeistof gaat weer het proces in, het laatste beetje vocht en zwavel gaat eruit en De Hoop krijgt zijn biogas.
- Aerob (zuurstofrijk) – tijdens de 2e stap worden de resten gezuiverd ($\pm 10\%$) van gemakkelijk afbreekbaar organisch materiaal uit het water. Deze stap reduceert ook de geuremissie (geur, die van het water komt).
- De moeilijker te verwijderen organische vervuiling wordt aangepakt in: De 3e stap. Dit is een robuust proces waarin aerobe, ofwel zuurstofminnende bacteriën hun werk doen. Aan het eind hiervan is het water schoon. In dit laatste traject worden water en bacteriën gescheiden.
- Het water kan de IJssel in. (Mijn vraag is dan: kan dat water niet terug in de beek of eventueel in het Kanaal. We komen toch zoveel water te kort?!?!)
- De bacteriën gaan terug naar het begin van de 3e stap en doen weer dienst als vuilverwijderaars.
- Proceswater. Een deel van het gezuiverde water vloeit naar de retourwaterbereidingsinstallatie, die het, zonder toevoeging van chemicaliën, ontdoet van een overmaat

aan opgeloste kalk. Na filtratie en desinfectie levert IWE het retourwater terug aan papierfabriek DS Smith De Hoop, die het water gebruikt in zijn processen en als vervanger van grondwater. Ook IWE gebruikt een deel van het water als vervanging van grondwater. De kalk die bij dit proces vrijkomt, ontwateren ze eerst tot er nog maar 20% water in zit en verkopen ze vervolgens als kalkmeststof.

- Het bezonken slib van de papierfabrieken en de afgeroomde bacteriën uit het laatste aerobe zuiveringsproces laten ze nu nog, na ontwatering, extern verwerken.

Zo werkt IWE telkens aan verbetering en staat niet stil.

Andere projecten en samenwerking

Eén van de laatste projecten op dit moment is dat er zonnepanelen zijn/worden geplaatst op de voormalige stortplaats aan de Doonweg. Er komt een groot aantal panelen met vele kabels.

Het terrein wordt in samenwerking met het IVN vergoed. Om het aflopende- en uitstromende water goed te kunnen opvangen, wordt er een sloot omheen gelegd. Ook komt er een infiltratiebekken in de nabije omgeving.

Afbeelding: Zonnepanelen Doonweg

Een drainagesysteem brengt het water naar de IWE B.V., waar het weer gezuiverd wordt. Het Zonnepark Eerbeek BV gaat voldoende elektriciteit opleveren voor ± 1600 huishoudens. Dit is ook te lezen in ons vorige nummer (HGB 2021 nr. 1) een artikel van Herman Heskamp over het Project Doonweg.

In februari 2021 ging ik maar weer eens langs bij IWE en trof daar dhr. William Suijkerbuijk, de huidige directeur. Hij staat direct open voor een gesprek. Nadat ik hem heb uitgelegd wat het IVN doet, is hij geïnteresseerd. Toen bekend werd dat Walter Hulshof met pensioen zou gaan, heeft hij naar de functie gesolliciteerd en in november vorig jaar is hij begonnen. Hij loopt dus al een paar maanden mee en het bedrijf vindt hij razend interessant. Zijn achtergrond is niet papier of zuivering. Zijn studierichting was chemie en bedrijfskunde. Daarna is hij bij Philips gaan werken en wel in het ontwikkelen van chips, om vervolgens in het management voor de logistiek terecht te komen. Hij deed ook ervaring op in verkoop en begon in 2005 zijn eigen bedrijf in software te Delft. Daarna, in 2012, ging hij verder in een éénmansbedrijf herinrichtingsprocessen. In 2014 kwam hij bij ‘Neenah’ in aanraking met papier en in 2018 met ‘DS Smith’. Zo heeft hij in de loop der jaren bij vele bedrijven gewerkt en overal het nodige aan kennis opgestoken. Ondertussen is hij ook nog in 1983 afgestudeerd in waterzuiveringen, maar hiermee heeft hij nooit iets gedaan. Zijn opdracht en ambitie is nu om hier alle onderdelen van de processen die

plaatsvinden, te beheersen. Zowel op eigen terrein als er buiten. Alle onderdelen die gebruikt worden, kun je tegenwoordig aflezen. De kunst is nu om dit zo te maken dat je alles kunt beheersen vanaf bijv. je telefoon. Om alles in één oogopslag te kunnen lezen. Is dat gelukt, dan is het ook beter beheersbaar. Het mooiste is natuurlijk dat alles wat gebruikt wordt, hergebruikt kan worden, nog beter wordt en dat dit ook betaalbaar is en geld gaat opleveren. Water dat ze zuiveren moet niet te schoon worden, dat is ook weer niet goed voor de natuur. Regen is ook niet altijd volledig zuiver. Mooi zou het zijn om al het water van de fabrieken terug te voeren naar beken, sprengen en het kanaal, om er dan opnieuw van te genieten. En weer blijkt dat er aan de toekomst wordt gedacht, maar op een andere manier dan Walter Hulshof dat gedaan heeft. Het is heel mooi als je merkt dat ieder zijn eigen ambities heeft en deze probeert waar te maken. Ik neem afscheid en heb er volledig vertrouwen in dat er weer mooie dingen gaan komen. Uiteindelijk moeten onze (klein)kinderen ook prettig op onze mooie planeet kunnen leven.

We komen er regelmatig langs, maar staan er nauwelijks bij stil.

Afbeelding: Overzicht Industrie Water

Afbeelding: Dhr. Suijkerbuijk

Als ik de milieuverslagen van 2002 tot nu toe doorneem, zie ik dat er steeds wat verandert en het is mooi om te lezen wat men allemaal voor elkaar heeft gebracht.

Petje diep af.

Bronnen :

IWE (Industrie water Eerbeek) 1962,
 Dhr. Walter Hulshof en dhr. William Suijkerbuijk, directeuren en mw. Marga Spijkerbos, secretaresse.
 Dhr. Wieland Sanders,
 Dhr. Kick van Kuipers,
 En vele vriendelijke mensen die mij hebben bijgepraat en foto's hebben gegeven.

De Torenuvalk

AUTEUR: LAMBERT KOUWENBERG

Foto's: Marijke Kemps

Gek op muizen

Ik denk dat iedereen wel even geïnteresseerd naar boven kijkt als hij langs de weg een vogel stil in de lucht ziet hangen. Snel met de vleugels klappend, de kop naar beneden en af en toe een stukje dalend. Vooral boven de bermen langs wegen en snelwegen zie je ze 'bidden' of 'wiekelen' zoals in sommige streken wordt gezegd. Het is de torenvalk die op jacht is naar muizen. Als deze roofvogel een muis heeft gespot zal hij er boven blijven hangen, steeds iets lager totdat hij naar beneden duikt op de prooi. Vaak zie je hem dan even later met een muis in zijn snavel weer opvliegen.

Afbeelding: Biddende torenvalk

Ik vind het altijd een fascinerend gezicht waarvan je extra kunt genieten als je lopend onderweg bent op de hei, open boerenland met veel (kort) grasland of in het duingebied. Lange tijd kun je dan deze prachtige vogel met zijn roestbruine bovenkant en haast zilveren onderkant (mannetje) aanschouwen bij zijn kenmerkende jachtgedrag. Man en vrouw verschillen wat van kleur. Anders dan het vrouwtje heeft de man een grijze kop en een lange blauwgrijze staart.

Eens, een halve eeuw geleden, was dit de veruit algemeenste en meest talrijke roofvogel in Nederland. Die plaats is nu overgenomen door de buizerd. Want helaas bedraagt sindsdien de afname van het aantal torenvalken minstens 50% (en op de zandgronden nog meer). De huidige populatie broedparen is slechts 3000 tot 4000 en in een goed muizenjaar kortdurend iets meer. Sinds 1990 is de trend gestaag dalend met gemiddeld 4% per jaar. De afname kent meerdere oorzaken maar houdt vooral ver-

band met (alweer) de industrialisering van de landbouw. Vooral het verdwijnen van extensief gebruikt grasland, vaak ten faveure van mais, is ongunstig. Hierdoor is het aanbod aan voedsel – vooral woelmuizen en meer specifiek veldmuizen – sterk verminderd. Daarbovenop komt nog het verhoogd predatierisico vanwege de toename van buizerd en havik voor wie de torenvalk een prooi is. Ten slotte is er op het platteland een afname van zwarte kraai en ekster die belangrijke leveranciers zijn van nestgelegenheid voor de torenvalk.

De torenvalk bouwt immers nooit zelf een nest! Ze maken gebruik van holtes in bomen, oude nesten van kraaien, richels in schuren of hoge gebouwen en leggen daarbij de eieren gewoon op de kale bodem. Dat doen ze ook in speciale valkennestkasten. Je zult deze vogels nooit met takjes of ander nestmateriaal zien slepen. Tegenwoordig kiest driekwart van de torenvalken in Nederland voor zo'n nestkast. Het broedsucces ligt in een nestkast namelijk hoger omdat vijanden minder gemakkelijk bij de jongen kunnen komen en deze minder last hebben van slecht weer. Fruittelers hangen vaak nestkasten op om hun fruit tegen muizenvraat te beschermen. Muizen kunnen een last zijn omdat ze de wortels van jonge bomen aanvreten en ook spreuwen zijn lastig omdat ze het fruit aanpikken. De torenvalk nu, vangt muizen en houdt de spreuwen een beetje op afstand.

Van oorsprong bewonen torenvalken rotsrichels en spleten, maar in een land als Nederland zochten ze ooit hun heil in torens. Elke kerktoeren had vroeger wel een torenvalk en daar heeft hij ook zijn naam aan te danken. De torens werden echter afgedicht om duivenoverlast te voorkomen en daarmee verdween ook de valk uit de torens. De naam 'torenuvalk' bleef hij behouden, hoewel de vogel ook veel andere (bij)namen kent zoals: muizenvanger of muizenpakker, rode wiekel, windwanner, klampvogel of krijter. Dit laatste naar het snijdende geluid dat hij maakt. Ook zijn wetenschappelijke naam 'Falco tinnunculus' dat

‘schel klinkende valk’ betekent heeft hiermee te maken. Deze namen houden derhalve allemaal verband met zijn geluid, de typische kenmerken van zijn gedrag en met zijn voedselvoorkeur.

Torenvalken zijn uitgesproken muizeneters maar af en toe pakken ze ook wel jonge vogels, vooral weidevogels die nog niet kunnen vliegen, en grote insecten zoals kevers. Ze vangen hun prooien altijd op de grond en slaan dus nooit een vogel in de vlucht, zoals een sperwer dat doet. Omdat ze sterk afhankelijk zijn van het muizenbestand maken torenvalken regelmatig moeilijke tijden door. Het aantal (veld)muizen fluctueert per seizoen en per jaar. Elke drie tot vier jaar neemt het aantal veldmuizen sterk toe en is er sprake van een piekjaar. Na een piekjaar zijn de aantallen laag en vervolgens nemen ze weer toe. Af en toe zijn er echte muizenuitbraken, zozeer dat we van een plaag spreken. Dat was het geval in 2004-2005, in 2014-2015 en in 2019. Tijdens een muizenpiek zijn de aantallen hoog maar meestal niet zo hoog dat er grote schade ontstaat aan graslanden en akkers. Roofvogels als de torenvalk, maar ook de velduil, de kerkuil en de kleine steenuil, zijn dan goede helpers in de bestrijding van zo'n piek. De goede muizenjaren hebben daarbij een gunstige invloed op het broedsucces en het aantal van deze vogelsoorten.

De torenvalk is een voedselspecialist wiens leven door veldmuizen wordt bepaald. Hij is zeer efficiënt in het detecteren van muizenuitbraken. Ze stemmen zelfs hun jaagpatroon af op de bovengrondse activiteiten van veldmuizen (drie pieken van elk een uur met intervallen van 2-4 uur). Het is overigens een mythe gebleken dat ze de reflectie van UV-licht van verse keutels en urine in de loopgangen van muizen zouden gebruiken om muizenrijke gebieden op te sporen. Valken doden hun prooi niet met hun klauwen maar bijten hem dood door de schedel of nekwerfels te kraken. Ze hebben hiervoor een 'valkentang', een verharding in de kromming van de bovensnavel.

Jonge vogels houden het, om te overleven, vooral bij (grote) insecten die ze op de grond vangen. Het bidden kost immers veel energie als je nog niet zo bedreven bent in de muizenjacht. Als ze op de grond lopend een kever of tor te pakken hebben spreiden ze hun vleugels uit om die 'enorme' prooi af te schermen tegen mogelijke kapers. Wat overdreven veel misbaar maar wel leuk om te zien.

In de oefentijd worden de jonge vogels nog bijgevoerd door de ouders. Ook in een eerder stadium, op het nest, worden de jongen door beide ouders gevoerd. Aanvankelijk onthoofden ze hierbij soms de al dode muizen met enkele hak- en knipbewegingen van de snavel. Romp met ledematen is nu een éénhaps-kleutermaaltijd. Kleinere prooidieren worden nooit onthoofd maar veldmuizen en gevangen vogels vaak wel. De ouders maken een inschatting van wat de bek van de jongen kan verwerken. Naarmate de jongen groter worden is onthoofding niet meer nodig.

Torenvalken hebben één legsel van 4 tot 6 eieren per jaar. Ze leggen om de dag een ei en pas vanaf het derde of vierde ei wordt er serieus gebroed. Het leeftijdsverschil tussen de oudste en jongste jongen kan dan aanzienlijk zijn. In tijden van voedselschaarste verhongeren dan soms de kleinste/jongste jongen of ze worden vertrapt en zelfs opgegeten. Een torenvalk heeft dagelijks veertig tot zestig gram vlees nodig (= 2 tot 4 muizen). De helft van de jongen overleeft het eerste jaar niet.

Jonge vogels vestigen zich in een nieuw gebied en zijn dat in principe hun hele leven trouw. Die trouw geldt ook het nest. De paartrouw van man en vrouw is vooral plaats-trouw.

Ik vind het telkens weer een genot om de torenvalk te zien of het nu jagend is of zittend rechtop op een paaltje of een draad met zijn kop in de wind. Gelukkig komen we hem nog regelmatig tegen in het werkgebied van IVN Eerbeek en Zutphen. Helaas gaat het echter, zoals we gezien hebben, in het algemeen niet zo goed met deze roofvogel van het formaat tortelduif, met de mooie kleuren, de puntige vleugels en de lange staart. Het zou toch jammer zijn als we hem zouden kwijtraken en het is dus van groot belang deze vogel te beschermen. Dat kan door het vergroten van het voedselaanbod (muizen) door extensief beheerd grasland en bouwland en door het plaatsen van nestkasten op plekken met weinig nestgelegenheid.

Ontmoeting in de Harmanahof

AUTEUR: RONALD GEERLOF

Onderstaande mail kregen we van een enthousiaste, regelmatig bezoeker van de Natuurtuin (Dhr. B. Poll uit Twello). We vonden het zo'n mooi verhaal en hopen dat u er ook enthousiast van wordt en de tuin een keer bezoekt. Op onze website www.natuurtuinharmanahof.nl vindt u nog veel meer informatie over de tuin.

Beste,
Bij deze stuur ik u gewoon even een mail voor het feit dat ik de Harmanahof en omgeving een fantastisch natuurgebied vind. Ik ben een echte natuurliefhebber en vanuit mijn werk in Loenen wil ik nog wel eens in de pauzes van een half uurtje een wandeling maken om uit de werkdruk te ontsnappen en om even lekker buiten te zijn.

Afgelopen jaar dacht ik, ik loop eens aan de andere kant van de Beekbergerweg even de natuur in om te kijken of ik dat binnen een half uur kon redden vanaf mijn werk. Ik loop dan het paadje langs de korenvelden en dan binnendoor langs de wei met paarden die uitkomt in de Harmanahof.

En tot mijn voldoening lukt dat (nog net hoor) en al doende kwam ik ook in de Harmanahof. De eerste keer was vroeg in het voorjaar en er was nog niks in bloei. Ik had al wel wat informatie op de borden gelezen, dus ik was zeer benieuwd wat het voorjaar en de zomer zouden gaan brengen. Nou ik kan u zeggen, deze waren boven aller verwachting.

Afbeelding: Parelmoervlinder in de Harmanahof

Wat een bloemenpracht, geurig ruikende lindes, volop kikkers en libellen in en rondom het poeltje, volop vlinders en insecten, bijen, hommels. Het meeste wat me opviel waren de enorme

aantallen vlinders die ik heb gezien. Dag in, dag uit volop vlinders en dat ook nog in verschillende soorten. Ook langs de korenvelden was het enorm mooi en de door jullie ingezaaide akker achter het poeltje was prachtig met haar door jullie ingezaaide wilde bloemen. Ik heb er insecten gezien die ik nog niet eerder was tegengekomen.

De grootste verrassing was het moment dat ik bij de grote braamstruik bij de fruitbomen achter het poeltje een grote oranje vlinder zag vliegen, die vervolgens op de braamstruik ging zitten. Ik heb altijd mijn smartphone bij me en kon er gelukkig foto's van maken (ik moest wel inzoomen) en toen ik thuis kwam heb ik de foto's nauwkeurig bekeken. Ze waren niet allemaal even duidelijk en helaas geen foto met geheel open vleugels. Na wat zoekwerk op internet en navraag gedaan te hebben bij een Facebookgroep over vlinders blij ik de grote parelmoervlinder te hebben gezien. In de bijlage ziet u er twee foto's van. In al die keren dat ik er nadien gelopen heb, heb ik deze nooit weer gezien. Dus het was echt een geluksmoment, die dag.

Afbeelding: Gouden tor in de Harmanahof

De grote parelmoervlinder is in Nederland zeer zeldzaam en komt alleen voor op een paar plekken op de Hoge Veluwe en de Waddeneilanden. Bijgaand ook een foto van een mooie groene tor (na zoeken op het web blijkt het de gouden tor te zijn) die ook niet vaak te zien is. Deze zat meer dan een week op een braamstruik achter jullie ingezaaide akker in de hoek bij het loket waar jam verkocht wordt.

In de bijlage twee van de vele foto's die ik er van kon maken. De tor bleef telkens rustig op een bloem van de braamstruik zitten.

In de maanden aan het einde van de zomer (nadat de akkers met gerst waren gemaaid waarbij ze stroken hebben laten staan) heb ik zelfs diverse malen kleine parelmoervlinders gezien. In de bijlage ook een foto van een die zich bij een akkerviooltje had verstopt. En dit allemaal door een paar keer per week een half uurtje daar rond te lopen.

Ik vind dat het beleid dat jullie voeren, ook op de akkers aldaar, zeer goed is voor de gehele natuur. Zo heel erg groot is het natuurgebiedje niet maar door jullie beleid voelen alle planten, vogels, vlinders, insecten, bijen, hommels en al wat er leeft zich zeer op hun gemak.

Door mijn foto's, die ik geplaatst heb via o.a. Facebook is er een kennis ook heel enthousiast geworden en zij komt op de Harmanahof helemaal tot rust en heeft al diverse malen de ringslangen gefotografeerd en alles wat er rondom het poeltje leeft. Ik kijk erg uit naar komend voorjaar en zomer.

Met vriendelijke groet, B. Poll

Naschrift van de redactie:

Wij hebben de brief van de heer Poll onverkort geplaatst. In deze brief spreekt de heer Poll over de vele foto's die hij gemaakt heeft van de parelmoervlinder en de gouden tor en die hij in een bijlage heeft toegevoegd. De redactie heeft echter om kwaliteitsredenen slechts twee van de foto's van de heer Poll bij dit artikel gebruikt. Overigens is eerder, in Het Groene Blad nummer 3 van 2020, een artikel over de gouden tor verschenen.

Leden en donateurs

Nieuwe lid

N. Leeftang

Nieuwe donateur

P. Hillebrink-Plant

Nieuwe vriend

Bril '73 Opticiens

Opzegging donateur

T. de Gier

Een Brabantse adviseur op de Veluwe

AUTEUR: BERT VAN DER SAAG

Interview met Lambert Kouwenberg

In de laatste uitgaven van het Groene Blad hebben we telkens een interview kunnen lezen. Lambert had dan een gesprek gehad met een nieuw actief IVN-lid, of iemand van het bestuur. Ik heb deze verslagen met plezier gelezen maar vroeg me af: wie zou dan Lambert eens interviewen? Na overleg met Jos Rouland en Herman Heskamp heb ik die uitdaging op me genomen. Lambert, bescheiden als hij is, had eerst enig bezwaar, vond dat hij nog niet aan de beurt was. Gelukkig ken ik hem al weer enige tijd en heb hem overgehaald.

Dus met mondkapje op in de auto op weg naar Eefde, waar Lambert al ruim 40 jaar woont. Onderweg zit je te prakkiseren wat je zult gaan vragen. Gelukkig had ik hier weinig tijd voor. Er was onderweg immers zoveel moois te zien. Via Hall, Oeken, Voorstonden, Empe en Voorst, ik waande me even in een boek, en de Hoven (de Heuve) kwam ik in Zutphen en Eefde. Ineke, de vrouw van Lambert, kwam al snel met koffie en ging daarna fietsen. Mijn

mondkapje was reeds af en ik voelde me direct thuis. Ik vroeg me af hoe een Brabander in Eefde terecht komt? Nou toen barste Lambert los. Hij is geboren in Vorstenbosch (wie kent het niet?) vlak bij Uden. Zijn ouders hadden een boerderij en wel een gemengd bedrijf. Lambert was dus altijd al in de natuur en was hier ook gek van. Hij had zelfs op een gegeven moment zijn eigen "Minipark" met onder andere: duiven, fazanten, krielkippen, eenden, parelhoenders, cavia's, dwerggeiten en nog veel meer, in de tuin. Behalve Lambert was er ook nog een jongere broer. Lambert had een zorgeloze jeugd. Lekker op de fiets naar school, hutten bouwen, spelen, het was allemaal even mooi. Hij zat, na de Lagere School, op een (voormalig) 'klein seminarie' bij de Kruisheren, met aanvankelijk alleen jongens. Een Klein Seminarie was namelijk de vooropleiding tot het katholiek priesterschap. Hij kon goed leren, het advies was dan ook gymnasium.

Als oudste zoon in een katholiek boerengezin werd je al gauw boer of priester. Lambert werd geen van beide. Biologie leek hem wel wat en leraar ook, maar zijn wiskundeknobbel was niet echt ontwikkeld, dus werd het Alfa en geen biologiestudie. Na zijn eindexamen kwam hij in aanraking met het beroep van beroepskeuzeadviseur. Voor dit beroep was een praktische opleiding HBO in Tilburg. Dat

leek hem wel. Hij liep stage bij beroepskeuzebureaus in Uden en Helmond. Dat bureau in Uden was een dependance van de hoofdvestiging in Oss. Af en toe moest hij hier naar toe. Hij zag daar een leuk meisje. Zij heette Ineke, de vonk sloeg over en onderhand zijn ze 45 jaar getrouwd. Eind '75, een paar weken voor het behalen van het diploma, had hij een gesprek met een bedrijf in Deventer, ter oriëntatie. Weer thuis aangekomen vertelde zijn moeder dat hij de maandag erop zou kunnen beginnen! Dat kon toen nog! Met het diploma op zak heeft hij de baan geaccepteerd. Hij ging als loopbaanadviseur en later ook arbeidsdeskundige werken bij het Psychologisch Adviesbureau Midden Nederland en is er nooit meer weggegaan.

Lambert kwam op een flat te wonen en 9 maanden later kwam Ineke erbij in. Hier hebben ze 5 jaar gewoond. Toen kregen ze de kans een huis te kopen en dat werd Eefde. Zijn liefde voor de natuur was er nog steeds en hij werd donateur van het IVN, afdeling Apeldoorn. Mooi vond hij toen al het blad 'Groenvoer', het orgaan van IVN Apeldoorn.

Hij wandelde in die tijd al vaak met Frans Duermeijer, educatief boswachter van Gelders Landschap. Hier heeft hij veel van opgestoken. Hij doet dit incidenteel nog steeds. Frans raadde hem aan om de cursus IVN-natuurgids te gaan doen. Toen Lambert op 61 jarige leeftijd noodgedwongen bij huis kwam, ging hij direct op zoek waar de cursus gegeven zou worden. Zutphen was net begonnen, maar Eerbeek/Veluwezooim was van plan te starten. Hij werd geballoteerd door Maria en Fer. Kwam natuurlijk direct de vraag; waarom zo ver van huis? Maria (Bruggink) echter zag het helemaal zitten in Lambert en in 2013 in het ABK-huis begon het.

Zijn 'Eigen Plek' had Lambert op de Gorsselse Heide. Hier voelt hij zich enorm thuis en kent hij elk plekje. Chris Holtslag, zijn begeleider, vond het totaal geen probleem en kwam graag kijken. Ook heeft Lambert een boek doen ontstaan als eindopdracht. Samen met een echtpaar heeft hij een fantastisch boekwerk 'Beleef de seizoenen tussen Veluwemassief en IJsseldal' gemaakt, dat in geen boeken-

kast mag ontbreken. Na de cursus is Lambert actief lid geworden van IVN Eerbeek en omstreken. Hij geeft regelmatig excursies en is ook al weer geruime tijd bestuurslid. Sinds 2019 doet hij ook de eindredactie van het Groene Blad en dat vindt hij een erg mooie uitdaging.

Bezigheden heeft hij, als gepensioneerde, meer dan genoeg en, buiten de Corona tijd, is hij bijna nooit thuis. Zijn hobby's zijn naast het IVN en de natuur:

- al jaren is hij lid en secretaris van het Gemengd Koor Emmanuel in Zutphen.
- zijn allergrootste hobby is buschauffeur, begeleider en reisleider van Stichting Bus Zutphen. Deze is dagelijks actief voor bewoners van verpleeghuizen en andere instellingen voor seniorenzorg in de regio Zutphen.
- dan leest hij graag en in deze tijd kijkt hij vaak Netflix.
- in de 'normale tijd' gaat hij wekelijks kegelen. Gezellig een balletje gooien met een aantal mannen.
- uit het verhaal is al gebleken dat hij veel, vaak, dus graag wandelt.
- zo heeft hij ook nog een wandelclub met oud collega's. Elke maand gaan zij op pad, elke keer op een andere locatie in Nederland. Elke maand wordt dit door een ander georganiseerd. Er zijn doorgaans 6 personen, dus je bent 2 x per jaar aan de beurt.
- ook gaat hij graag naar de schouwburg. Mooi vindt hij het om naar een onbekende cabaretier te gaan. Zo zat hij eens in de zaal bij de, onlangs overleden, Jeroen van Merwijk, er zaten in totaal misschien 40 mensen in de zaal.
- dan heeft hij een behoorlijk grote tuin en daar is hij ook graag in bezig.
- als IVN-er gaat zijn voorkeur uit naar vogels, maar bomen boeien hem ook altijd. Met water heeft hij minder. De lente vindt hij erg mooi, de zomer wat minder, maar hij is blij met de seizoenen.

Dus bezigheden te over, nee vervelen doet Lambert zich nooit.

Wat Lambert het mooiste plekje in de omgeving vindt? Hoop op de ranglijst staat het bankje bovenaan op de Zilvense Heide. Het uitzicht, de rust, het blijft een genot, maar er zijn zoveel mooie plekken. Zo ook, op de Gorsselse Heide even zitten bij het Lutea ven. Dit is altijd een rustpunt in een wandeling. (Een notonecta lutea is een bleek bootsmannetje, maar lutea komt ook in combinatie in de plantenwereld voor bijv. digitalis lutea = geel vingelhoedskruid).

Wat Lambert, zoals vele leden van IVN Eerbeek, graag zou willen, is nieuwe jonge leden aantrekken, die de kar kunnen trekken. Het komt nu wel op een heel klein groepje enthousiastelingen neer en als die wegvallen wat dan? De vraag blijft natuurlijk, hoe krijg je ze enthousiast? Misschien moeten we toch meer naar basisscholen gaan om de kinderen enthousiast te maken. Zoals al wordt gedaan met de slootjesdagen, en dan meer activiteiten.

Voor we het in de gaten hadden, was de middag om en wat ik al wist: Lambert is een zeer actieve man, een prima IVN-er en een enorm fijn mens

Naam: Lamber Kouwenberg

Woonplaats: Eefde, Zutphenseweg 142

Geboorteplaats: Vorstenbosch (Noord-Brabant)

Basisschool: Vorstenbosch

Voortgezet onderwijs: Gymnasium te Uden

Beroepsonderwijs: HBO te Tilburg

IVN lid sinds 1980, doneur Apeldoorn, 2013 Eerbeek en omstreken, ook lid van afdeling Zutphen. Bij IVN, bestuurslid afd. Eerbeek en omstreken, natuurgids en redactie Het Groene blad

Hobby's:

buschauffeur, begeleider en reisleider.

koorlid en secretaris hiervan

schouwburg bezoeken

wandelen

lezen en Netflix kijken.

kegelen

IVN werkzaamheden

Natuurgids

Redactie Het Groene Blad

eigen tuin

oppassen op kleinkinderen

Poelkampstraat

AUTEUR: HERMAN HESKAMP

Inleiding

Sinds 1661 is aan de Coldenhovenseweg in Eerbeek een papier-/kartonfabriek gevestigd. In 1990 is de fabriek overgenomen door de huidige eigenaar, Mayr-Melnhof. Het is een onderdeel van het Oostenrijkse Mayr-Melnhof Karton met het hoofdkantoor in Wenen.

De fabriek in Eerbeek produceert vouwkarton. Het vouwkarton wordt grotendeels gebruikt voor verpakking van levensmiddelen en geneesmiddelen. Denk aan de kartonnen doosjes voor thee, cornflakes en koekjes. Het karton wordt gebruikt voor levensmiddelen en moet aan hoge kwaliteitseisen voldoen. Als grondstof wordt daarom gebruik gemaakt van houtpulp en niet van oud papier. In Eerbeek werken bij Mayr-Melnhof ca. 200 mensen.

Poelkampstraat

In 2019 zijn de woningen aan de Poelkampstraat gesloopt. Aan één kant van de weg zijn nieuwe huizen teruggebouwd. De grond aan de zijde van het bedrijfsterrein is gekocht door Mayr-Melnhof. De Gemeente Brummen heeft afspraken gemaakt met Mayr-Melnhof over het gebruik van deze grond. Een deel van de grond neemt het bedrijf in gebruik. Een strook van ongeveer 10 meter, grenzend aan de Poelkampstraat/Volmolenweg wordt ingericht als groenzone met een geluidswerende-/dempende wand.

Afbeelding: Bovenaanzicht Poelkampstraat (rode lijn is aandachtsgebied)

Communicatie/participatie

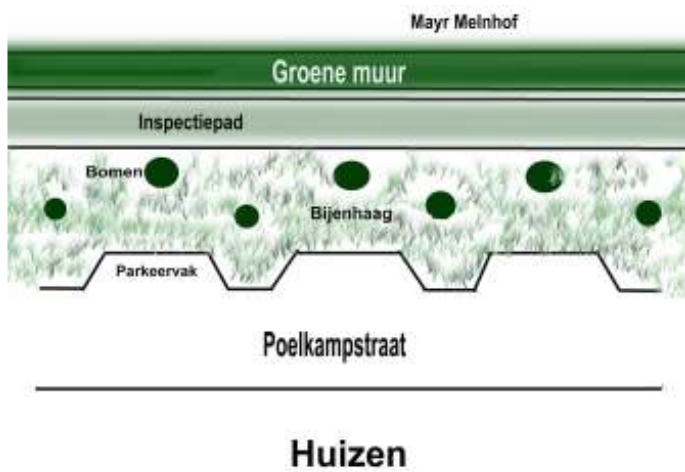
Aanwonenden in de Poelkampstraat en hoek Volmolenweg zijn rechtstreeks aangeschreven om wensen of ideeën aan te dragen voor de inrichting van de groenzone en geluidswand. IVN Eerbeek heeft ook een uitnodiging gehad om in dit plan mee te denken.

Enkele IVN-leden zijn bereid gevonden om hierin mee te gaan. We hebben contact gezocht met de aanwonenden om ook hun wensen aan te horen. Hierbij is een van de

bewoners een aanspreekpunt voor ons. Verassend genoeg was de wens van sommige bewoners: parkeervakken! Deze zouden in eerste instantie aan de huizenkant aangelegd worden. De hoekhuizen parkeren op eigen terrein naast de woning en de tussenhuizen konden dan in de (beloofde) vakken parkeren. Helaas zijn de parkeervakken er niet gekomen en is ons gevraagd hiermee rekening te houden in de groenstrook.

Ons voorstel

Samen met de bewoners (i.c. aanspreekpunt) is er een plan opgesteld om een insecten/bijenhaag te realiseren van ruim 3 meter met geïntegreerde parkeervakken. Het gaat hier om een brede, vrijuit-groeiende, gemengde haag met veel bloesem en dorens. De haag is een lijnvormig landschapselement en bestaat uit streekeigen soorten met verschillende bloeiperioden, zodat de insecten een lange periode in het seizoen baat hebben bij deze haag.

De struiken bloeien alleen op het oude hout. De haag mag dus niet jaarlijks geknipt worden. De bijenhaag mag vrijuit groeien en wordt niet vaker dan eens in de zes jaar gesnoeid of afgezet. Tussentijds kunnen probleemtakken worden weggehaald. Afzetten betekent dat de struiken tot 10 à 20 cm boven de grond worden afgezaagd. De struiken groeien uit zichzelf weer uit. Het afzetten dient gefaseerd te gebeuren om grote gaten te voorkomen.

Tussen de haag en het onderhoudspad worden grove dennen geplant. Deze dennen zijn jaarrond groen en vrijstaand worden het grillige bomen, zogenaamde vliegdennen.

De groene wand

Hierbij hebben we een voorstel gedaan voor de 'Greenwall Construct'. Deze biedt de mogelijkheid om een funderingsloos geluidsscherm tot 8 meter hoog te bouwen. Ter plaatse wordt de constructie gemonteerd en afgevuld en vervolgens naar keuze intensief of extensief beplant. De breedte van de voet wordt bepaald door de te bereiken hoogte. De wand heeft de volgende voordelen:

- Funderingsloos
- Flexibel uitvoerbaar
- Volledig thermisch verzinkt
- Landschappelijk inpasbaar
- Solide constructie
- Geluidwerend

Afbeelding: Voorbeeld groenewand

Plaatsing van een dergelijke Greenwall vereist wel een vakkundige aanpak.

Een uitgebreid voorstel is begin januari 2021 naar de Provincie Gelderland verstuurd en we wachten gespannen af wat ervan terechtkomt. Wordt vervolgd.

Afbeelding: (Vlieg)den

Mijn tuin (3)

AUTEUR: MARIA BRUGGINK

Eetbare planten

Het is een beetje schatgraven om in je tuin of in de natuur kruiden of ander voedsel te verzamelen. Als je je wilt verdiepen in eetbare planten valt er veel te ontdekken in de tuin.

Zelf heb ik een kruidentuintje, maar een plantenbak op een balkon kan natuurlijk ook. Het voordeel van een kruidenhoek is dat de planten weinig verzorging nodig hebben en eetbaar zijn.

Alleen in de kruidentuin maak ik het super netjes. Hier geen bodembedekkers, maar gewoon kale grond. Dat hoort bij een klassieke kruidentuin, met een buxushaag eromheen als windkering. Je kunt er natuurlijk ook voor kiezen de planten te mengen in een gewone bloemenborder. Bij een kleinere tuin is dat een verstandige keuze.

Ik heb in de kruidentuin bekende en onbekende kruiden staan. Peterselie, selderij, tijm, rozemarijn, bieslook en munt kent iedereen wel. Een aanrader is de Franse dragon, kruidenboter met Franse dragon is erg lekker. Eenmaal gesetteld, vermeedert hij zichzelf. Het is een onopvallende plant met kleine bloemen. Koop geen Russische dragon. Die smaakt onaangenaam.

Minder bekende planten die vrijwel het hele jaar door blad hebben en elk jaar gewoon terugkomen zijn Roomse kervel en de kleine pimperl. Roomse kervel heeft qua smaak wel wat weg van munt, maar dan subtieler. De kleine pimperl smaakt licht naar komkommer. Als aan-

vulling de kleine veldkers en het blad van paardenbloemen of dovenetel, die je altijd wel in de tuin kunt vinden en je hebt een prachtige salade.

Tot slot is het handig rucola in de tuin te zetten. Die vermeedert zichzelf en heeft meerdere toepassingen: in de sla, in een omelet of in de pasta.

Wat ik zelf ook doe, is zo'n bosje lente-uitjes kopen in de supermarkt, die ik dan gebruik, maar het wortelgedeelte met zo'n 6 cm stengel zet ik in de grond. Vrijwel het hele jaar door kun je daarvan de groene stengels oogsten. Of stop een paar knoflooktenen in de grond en na verloop van tijd kun je het groen oogsten wat ook minder scherp van smaak is dan de teen zelf.

Buiten de kruidentuin staan er nog meer planten in mijn tuin die eetbaar zijn. Ik noemde al het blad van de paardenbloem, de kleine veldkers, dovennetel, maar ook daslook en look-zonder-look zijn te gebruiken, bijvoorbeeld ter vervanging van ui. Van de laatste moet je houden. Die smaakt wat bitter en heeft hard blad. De daslook heeft een sterke knoflookgeur en smaakt ook zo. Daar kun je ook pesto van maken. Verder is er altijd wel ergens vogelmuur te vinden. Of wat denk je van het verfoeide zevenblad? Stuk voor stuk zijn deze planten heerlijke smaakmakers in de altijd wat saaie sla en zo hoeft je maar af en toe een krop sla te kopen.

Hoewel ik de planten vooral in de salade gebruik, kun je ze ook verwerken in een omelet of in de soep.

Tot slot nog even aandacht voor eetbare bloemen, die doen het prachtig in een salade. Ik zie dan viooltjes voor me of madeliefjes, rozenblaadjes, goudsbloem, het paars van bieslook. Of wat te denken van thee van vlierbloesem, het blad en de bloem van Oost-Indische kers op een crèmesoep of de helder blauwe bloemen van komkommerkruid op een toetje?

Oogsten kun je vrijwel het hele jaar door, maar bij uitstek in het voorjaar. Ik krijg er echt zin in.

Groen en geel

AUTEUR: LAMBERT KOUWENBERG

Heeft u ze ook weer gezien, die oranjegele akkerpercelen tussen de verder groene omgeving? Persoonlijk hou ik meer van groen dan van geel. Ik denk dat dat ook voor u geldt als lezer van Het Groene Blad en lid of donateur van een groene organisatie als IVN. Groen is de kleur van de natuur, van rust en vrede. Maar groen is ook de kleur van vergif (gifgroen). En dat is helaas met die gele velden aan de hand. Hier is een snelwerkend gif gespoten, glyfosaat genaamd en beter bekend onder de merknaam Roundup. Hier worden de gewassen op de velden geel van. En geel kan dan wel de kleur van de wijsheid zijn, in dit geval waag ik het de achterliggende wijsheid te betwijfelen.

In de jaren '70 bracht het Amerikaanse bedrijf Monsanto glyfosaat onder de naam Roundup op de markt als een chemisch onkruidbestrijdingsmiddel. Inmiddels heeft het Duitse bedrijf Bayer Monsanto overgenomen en daarmee ook de productie van Roundup. Het gebruik van glyfosaat is al vele jaren omstreden. Desondanks besloot Europa in 2017 de vergunning voor het gebruik van de onkruidverdelger nog eens met 5 jaar te verlengen. Uiterlijk eind 2022 is er een herbeoordeling.

Al meer dan tien jaar is er discussie over de mogelijke schadelijkheid van het middel voor de natuur, de fauna in het algemeen en bijen en andere insecten in het bijzonder. Er is ook geen onomstotelijk bewijs dat het kankerverwekkend is. Afhankelijk van degene die het onderzoek uitgevoerd heeft, variëren de onderzoeksresultaten. Omdat er geen 100% eensluidend negatief oordeel is, is het nog niet overal tot een allesomvattend verbod gekomen. Wel is het zo dat het product voor particulieren en gebruik in de openbare ruimte in de ban is gedaan. Hoveniers en waterschappen mogen het bijvoorbeeld niet gebruiken. Een waterbedrijf als Vitens vindt dat glyfosaat absoluut niet in het oppervlakte- en grondwater terecht mag komen. Veel gemeentes gebruiken geen chemische onkruidbestrijdingsmiddelen meer bij het beheer van de openbare ruimte. Ook zijn er steeds meer gemeentes die in overeenkomsten, waarmee gemeentegrond wordt verpacht, als voorwaarde hebben opgenomen dat er geen glyfosaat op het land wordt toegepast. Dit geldt ook voor de gemeente Brummen en voor de gemeente Lochem waartoe mijn dorp Eefde behoort.

Eigenlijk zijn het op het ogenblik alleen nog enkele boeren die het middel spuiten maar ook dat aantal wordt gelukkig minder. Temeer daar het gebruik van andere landbouwmethodes door verschillende instanties en (natuur) organisaties wordt aangemoedigd en er loonbedrijven zijn die nieuwe machines ontwikkelen voor het bewerken van de grond.

Boeren gebruiken al sinds jaar en dag het relatief goedkope Roundup om hun land klaar te maken voor de mai-

steelt. Deze stukken land zijn in het najaar - na de maaisoogst - ingezaaid met zogenaamde 'vanggewassen' of 'groenbemesters'. Deze gewassen houden stikstof en fosfaten vast in de grond. Om de grond in het voorjaar op tijd klaar te hebben voor bewerking, spuiten boeren Roundup om snel de planten te doen afsterven zodat er geploegd kan worden. Daarna kan het inzaaien beginnen. Met Roundup hoeft je dus het land maar één keer te bewerken en dat is zeker in een nat voorjaar een groot voordeel met het oog op de diepe sporen die trekkers maken. Omdat Roundup niet alleen het vanggewas maar ook alle onkruid doodt, hoeft je verderop in het groeiseizoen ook geen andere onkruidverdelgers meer te gebruiken. Dit scheelt tijd en (brandstof)kosten in vergelijking met het alternatief: vaker ploegen en extra spuiten.

Vanwege de mogelijke effecten van Roundup op bloemen, planten, insecten en vogels, mede doordat restanten van het middel in het grondwater komen dat later weer gebruikt wordt voor beregening, zwelt de kritiek aan. Door deze kritische geluiden raakt de publieke opinie steeds meer op de hand van de natuurbeschermers. Dit doet het toch al onder druk staande imago van de boeren geen goed en daardoor staan steeds meer boeren open voor alternatieven.

Het alternatief moet gericht zijn op het zo zorgvuldig mogelijk onderwerken van de groenbemester, het vanggewas. Die groenbemesters zijn belangrijk voor verbetering van de bodemkwaliteit en leggen stikstof vast. Pas als dit gewas volledig is afgestorven komen de voedingsstoffen weer beschikbaar voor de nieuwe teelt. Werken met glyfosaat is een snelle en goedkope methode maar als je wil werken aan een duurzamer landgebruik is het de moeite waard te zoeken naar mogelijkheden die niet omstreden zijn. Bovendien is er een gereede kans dat in de nabije toekomst het gebruik van glyfosaat echt verboden gaat worden.

Er worden initiatieven ontwikkeld (onder andere in de gemeente Lochem is een samenwerking tussen boeren en loonwerkers) die gericht zijn op het machinaal onderwerken van de vanggewassen. Er bestaan al machines die het gewas fijn kunnen maken door middel van klepelen. Aan een boomstamachtige cilinder hangen tientallen ijzeren klepeltjes. De trekker drijft de cilinder aan waardoor de klepels het gras los slaan. Daarna gaat er een 'bouwland-injecteur' (ploegachtige machine met wielen) overheen en dan wordt het vanggewas in de bouwvoor geploegd. Deze manier van werken is weliswaar duurder en tijdrovender maar heeft hetzelfde effect als glyfosaat.

Bovendien komt deze manier de bodemkwaliteit ten goede. In landbouwbodems zitten miljoenen bacteriën en schimmels. Vele daarvan houden de bodem gezond terwijl andere de bodem en gewassen kunnen aantasten. Door glyfosaat worden soms ook de goede bacteriën en schimmels gedood en krijgen de 'slechte' meer ruimte. Daarmee wordt het evenwicht verstoord en de bodem steeds minder vruchtbaar en voedzaam.

Al met al ben ik hoopvol gestemd wat betreft het terugdringen van het gebruik van glyfosaat. Ik ben ervan overtuigd dat ik en met mij waarschijnlijk ook u als lezer van dit blad, me over enige tijd niet meer groen en geel hoeft te ergeren aan die gele velden. Misschien komt er zelfs een tijd dat ook wij, in deze kwestie, net als moslims, groen als kleur van de wijsheid zien en niet geel.

Omgevingswet

AUTEUR: HERMAN HESKAMP

De Omgevingswet komt eraan! We horen het al een paar jaar. De voorbereidingen zijn in volle gang en er gaan dingen veranderen. De planning is dat de wet begin 2022 in werking treedt. Overheden zijn er al op aan het anticiperen, bijvoorbeeld bij het opstellen van 'Omgevingsvisies'. Veel mensen merken dat lokaal al met plannen voor bouwen of wegeaanleg.

Hieronder leggen we uit hoe de nieuwe wetgeving in elkaar steekt. Wat is de bedoeling van de verandering? Wat verdwijnt er en wat is nieuw? Waar blijft de Natuurbeschermingswet? En wat hebben de inwoners eraan. Hoe kunnen zij invloed blijven uitoefenen op hun omgeving?

Een nieuwe wet

De Rijksoverheid wil het aantal wetten en regelingen terugdringen. Voor de leefomgeving zijn er momenteel 26 wetten met 4700 artikelen. Dit wordt er 1, met 349 artikelen: de Omgevingswet. Zo kan de regelgeving binnen verschillende sectoren, geïntegreerd worden. Veel wetten gaan dus op in de Omgevingswet, waaronder de Natuurbeschermingswet.

Een uitgangspunt van de Omgevingswet is decentralisatie. De taken en bevoegdheden in het kader van de Omgevingswet zullen namelijk vooral uitgevoerd worden door gemeenten en waterschappen.

Kaderwet

De Omgevingswet is een zogeheten Kaderwet. Ze bevat alleen regels op hoofdlijnen die in andere wet- en regelgeving worden uitgewerkt. Er komen vier Algemene Maatregelen van Bestuur (AMvB) en een aantal ministeriële besluiten.

De AMvB's omvatten:

- Het Omgevingsbesluit,
- Het Besluit kwaliteit leefomgeving,
- Het Besluit activiteiten leefomgeving
- Het Besluit bouwwerken leefomgeving

Omgevingsvisie

De Omgevingswet heeft zes kerninstrumenten, waaronder de Omgevingsvisie. Dit is een strategische beleidsvisie voor de lange termijn op de gehele fysieke leefomgeving. Eén van de uitgangspunten is het in samenhang bezien van ruimte, water, milieu, natuur, landschap, verkeer en vervoer, infrastructuur en cultureel erfgoed. De Omgevingsvisie vervangt dan ook alle huidige strategische beleidsdocumenten die over de fysieke leefomgeving gaan. Het rijk, de provincies en gemeenten stellen elk een eigen Omgevingsvisie op. De beleidsdoelen uit de Omgevingsvisie worden vervolgens uitgewerkt in een Omgevingsplan, een Omgevingsverordening en/of programma's.

Programma's

Onder de Omgevingswet kan het gemeentebestuur een programma met programmatische aanpak instellen, bijvoorbeeld voor een gebied waarin nauwkeurig ruimtegebruik nodig is om de fysieke leefomgeving te beschermen en toch nieuwe ontwikkelingen te kunnen toestaan. Maar ook bijvoorbeeld voor een onderwerp als biodiversiteit. Op die manier is het mogelijk om biodiversiteit zo goed mogelijk in de omgevingsvisie te verankeren om vervolgens in omgevingsplannen en een uitvoeringsprogramma het beleid concreet vorm te geven.

Natuurbescherming

Ook de bestaande regels voor natuurbescherming (Nb-wet) gaan over in de Omgevingswet. De bedoeling is dat het beschermingsniveau niet verandert. De Aanvullingswet natuur voorziet in wijzigingen van de Omgevingswet, zodat die wet straks over de nodige bevoegdheden en instrumenten beschikt om regels te stellen en maatregelen te treffen voor de bescherming van de natuur.

De meeste inhoudelijke regels uit de Wet natuurbescherming zullen via het Aanvullingsbesluit Natuur een plaats krijgen in drie algemene maatregelen van bestuur van de Omgevingswet: het Besluit activiteiten leefomgeving, het Besluit kwaliteit leefomgeving en het Omgevingsbesluit.

Een loket

Er komt één loket voor vergunningaanvragen, meldingen en informatie over regels en beleid: het Digitaal Stelsel Omgevingswet. Daar komt ook informatie beschikbaar over de kwaliteit van de fysieke leefomgeving, zoals gegevens op het gebied van water- of luchtkwaliteit en geluidbelasting.

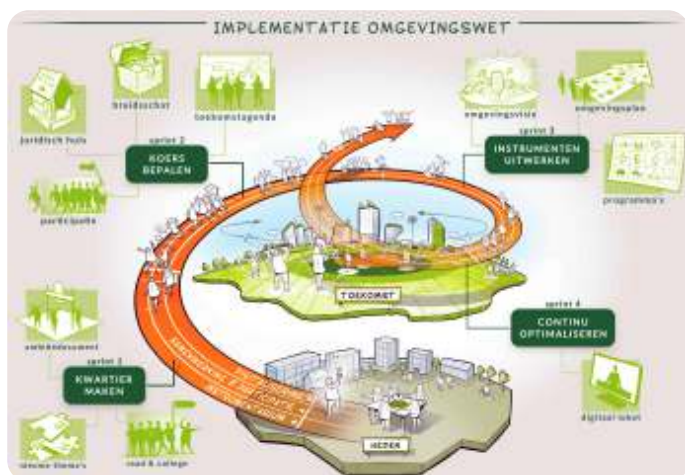
Gebruikers hebben via het loket ook toegang tot omgevingsdocumenten. Gemeenten leggen daarin bijvoorbeeld vast wat wel en niet mag op een locatie. Deze informatie zal in de jaren daarna groeien.

Een belangrijk doel van het Digitaal Stelsel is dat de kwaliteit van deze informatie sterk zal verbeteren, zodat deze bestendig bij de rechter, beschikbaar en gebruiksvriendelijk is. Zo gaan we;

Van 26 wetten. Naar 1 wet.

Van 60 AMB's. Naar 4 AMB's.

Van 75 ministeriële regelingen. Naar 1 omgevingsregeling.

Boekentip

Lambert Kouwenberg

De mooiste landgoedwandelings van Nederland

Hartstikke goed!

Nederland telt veel landgoederen en buitenplaatsen. Voor iedereen die van de natuur houdt maar ook van de geschiedenis van oude landhuizen, kastelen, boerderijen, moestuinen enz. zijn de wandelingen over deze landgoederen niet te versmaden.

Door het maandblad 'Roots' is bij Fontaine Uitgevers een boek verschenen met een beschrijving van de 16 mooiste landgoedwandelings in Nederland. Behalve een routebeschrijving en duidelijke kaartjes van de wandelingen zijn er ook verhalen over de geschiedenis van 11 buitenplaatsen en de vermelding van een aantal belangrijke en kenmerkende vertegenwoordigers van flora (zoals stinsenplanten) en fauna (zoals zoogdieren en landgoedvogels).

Enkele van deze landgoederen liggen wat verder weg maar vele zijn ook goed bereikbaar voor natuurliefhebbers uit onze streek zoals Landgoed Tongeren bij Epe en Landgoed Keizersrande & De Haere bij Diepenveen en de buitenplaatsen als kasteel Cannenburch te Vaassen en Twickel bij Delden.

Door de nu geldende coronamaatregelen kunnen we een beperkt aantal bezoekers rondleiden. Hierbij gebruiken we een simpele aanmeldingsprocedure voor zowel IVN Eerbeek als IVN Zutphen.

- Voor alle excursies en evenementen is aanmelding verplicht.
- We behouden ons het recht voor om wandelingen en evenementen te verplaatsen dan wel af te gelasten.
- Bij koorts of verkoudheid, kom alsjeblieft niet naar het startpunt maar blijf thuis.
- Wij zijn niet aansprakelijk voor het gedrag van gasten dat in strijd is met het protocol en de geldende 1.5 meter-regels.
- Bij aanmelding krijgt u de exacte startplaats of kijk op www.ivn-eerbeek.nl www.ivn.nl/afdeling/zutphen.
- Alle wandelingen/evenementen duren ongeveer twee uur tenzij anders aangegeven.

Agenda

Zaterdag 8 mei 2021

Publieksexkursie Eerbeekse hooilanden

Aanvang: 19.00 uur

Thema: Natuur in de buurt. Avondwandeling

Plaats: Hall

Gidsen: Gerard, Lambert, Ben en Herman

Zondag 16 mei 2021

Aanvang: 14.00 uur

Thema: Natuur in de stad

Plaats: Zutphen

Bijzonderheden: Samenwerking met Bomenstichting Zutphen

Zaterdag 14 mei 2021

Publieksexkursie vleermuizen

Aanvang: 21.00 uur

Thema: Natuur in de buurt

Plaats: Brummen

Gidsen: Chris en Herman

Zondag 30 mei 2021

Aanvang: 11.00 uur tot 13.00 uur

Thema: voorjaarsplanten Gorsselse heide

Plaats: Eefde

Dit is een wandeling met richtingsaanwijzingen en informatiebordjes. Ter plaatse geven gidsen uitleg.

Zondag 20 juni 2021

Publieksexkursie landgoederen

Aanvang: 14.00 uur

Plaats: Brummen

Bijzonderheden: Deze excursie doen we samen met IVN Zutphen

Zondag 13 juni 2021

Aanvang: 14.00 uur

Thema: Kinderen en water

Plaats: Eefde

Trek laarzen of waterschoenen en oude kleren aan!

Zondag 18 juli 2021

Publieksexkursie stroomdalflora

Aanvang: 14.00 uur

Thema: Natuur in de buurt

Plaats: Brummen

Gidsen: Jan L, Sandra, Tilda en Herman

Voor aanmelding en/of informatie

Eerbeek: excursies@ivn-eerbeek.nl

Tel. 06-47368561

Zutphen: ktengrotenhuis@kpnmail.nl

Tel. 0575-471995